

1	Indledning	2
2	Projektets baggrund og rammer	4
2.1	Statsamtets sagsbehandling	4
2.2	Højkonfliktsager	6
2.3	Pilotprojektet	7
2.4	Det endelige projekt	7
2.5	Evaluerings metode og datagrundlag	8
3	Beskrivelse af sagerne i projektet	11
3.1	Forældrene	11
3.2	Børnene	12
3.3	Sagerne	13
4	Når konflikterne tager over	19
4.1	Hvilke sager bliver højkonfliktsager?	19
4.2	Andelen af højkonfliktsager	21
4.3	Nedtrapning af konfliktniveauet	22
4.4	Opsamling	27
5	Forælder i en højkonfliktsag	28
5.1	En byrde i hverdagen	28
5.2	Forholdet til statsamtet og sagsbehandleren	30
5.3	Rettigheder, muligheder og praksis	31
5.4	Kontakt til myndigheder	33
5.5	Behovet for støtte	36
5.6	Opsamling	40
6	Barnet i centrum	41
6.1	Den uundgåelige påvirkning	41
6.2	At tale med børnene om konflikten	42
6.3	Det svære fokus	43
6.4	Advokatens påvirkning	44
6.5	Opsamling	46
7	Advokat i en samværsag	48
7.1	Advokaters betydning for sagsbehandlingen	48
7.2	Hvad er en god samværsadvokat?	52
7.3	Advokatens dilemma	55
7.4	Opsamling	56
8	En fremtidig ordning?	58
9	Sammenfatning og konklusion	61
9.1	Evaluerings resultater	61
9.2	Konklusion	64
9.3	Fremtidige perspektiver	64
10	Litteratur	68

1 Indledning

Mange børn kender til at navigere i de oprørte vande, der kan opstå i kølvandet på en skilsmisse eller samlivsophævelse. En tredjedel af alle danske børn oplever, at deres forældre flytter fra hinanden, inden de er fyldt 17 år. For en femtedel af børnene sker det, inden de er fyldt 8 år (Andersen 2004, Ottosen 2004a).

Både dansk og udenlandsk forskning viser, at det store flertal af skilsmissebørn på længere sigt trives lige så godt som børn fra familier, hvor forældrene stadig bor sammen. Der er dog en lille gruppe af skilsmissebørn, der er mere udsatte og har flere vanskeligheder end deres jævnaldrende. Konfliktniveauet mellem forældrene er en afgørende faktor for, om børn får varige sociale og psykiske mén af at have oplevet deres forældre blive skilt. Er konfliktniveauet mellem forældrene højt, har det en direkte og negativ indflydelse på børnenes trivsel – såvel på kort som på lang sigt (Ottosen 2004b).

Spørgsmålet om samvær er et af de områder, der for alvor kan få konflikter mellem ikke-samboende forældre til at blusse op. Det ved man ved de danske statsamter, hvor forældrene kan henvende sig, når de har brug for hjælp til finde ud af, hvordan samværet skal være mellem deres fælles børn og den af forældrene, som børnene ikke bor hos til daglig.

De fleste samværsager ved statsamterne afsluttes efter en kortere sagsbehandling. Men der er en lille gruppe sager, hvor forældrenes konflikt er så alvorlig, at sagerne går i hårdknude. Hermed er der stor risiko for, at de involverede børn lider skade. En del af disse højkonflikt-sager kompliceres yderligere af, at forældrene er ressourcetsvage eller på anden måde befinder sig i en socialt eller kulturelt udsat situation. Forældrene i disse sager har ofte ikke råd til at få hjælp af en advokat, og der er hverken mulighed for offentlig eller forsikringsbaseret støtte til advokatbistand i samværsager.

For at belyse i hvilket omfang advokater kan være med til at løse fastkørte samværskonflikter, har Egmont Fonden iværksat et projekt, hvor udvalgte forældre i meget konfliktfyldte samværsager tilbydes advokatbistand. Det er endvidere hensigten med projektet at undersøge, om advokatens bistand kan gøre samværsagerne lettere at håndtere for forældrene. Yderligere om man derigennem kan mindske nogle af de negative konsekvenser, som konflikterne har for de involverede forældre og børn. I projektbeskrivelsen hedder det:

Det antages, at børn af ikke-samboende forældre i højkonfliktfyldte sager vil nyde godt af, at deres forældre får mulighed for at blive bistået af en advokat. Dette kan medvirke til, at forældrene får en individuel, skræddersyet og kompetent rådgivning, der i sidste ende gør konflikten lettere at håndtere [...] og således også mindre opslidende for alle involverede parter.

For at kunne yde den bedst mulige bistand er alle advokater i projektet uddannede mediatører og har specialiseret sig i familieret. Projektet retter sig kun mod forældre, som ud fra reglerne om fri proces skønnes ikke at have midler til selv at bekoste en advokat.

Denne evalueringsrapport omhandler projektets resultater. Evalueringen er foretaget af cand. scient.soc. Jakob Roepstorff som ekstern evaluator. Rapporten er gennemlæst og kommenteret af projektets arbejdsgruppe (se side 7) og af forskningschef Britta Kyvsgaard fra Justitsministeriets Forskningsenhed. Yderligere er dele af rapporten gennemlæst og kommenteret af projektets følgegruppe, som blev nedsat ved afslutningen af projektperioden (se side 7).

Rapportens hoveddel består af syv kapitler: Kapitel 2 beskriver baggrunden og rammerne for projektet samt evalueringens metode. Faktuelle oplysninger om de involverede forældre og deres samværssager gengives i kapitel 3. I kapitel 4 beskrives med udgangspunkt i interview med sagsbehandlere de dynamikker, der er på spil i højkonfliktfyldte samværssager. Kapitel 5, 6, 7 evaluerer betydningen af advokatbistanden i samværssager med fokus på henholdsvis forældre, børn og advokater. I kapitel 8 reflekterer advokater og sagsbehandlere over, hvad man bør være opmærksom på, hvis der etableres en ordning, der giver mulighed for at støtte forældre i samværssager med advokatbistand.

De læsere, der er i tidsnød, kan gå direkte til kapitel 9 på side 61. Her vil de finde en sammenfatning af evalueringens resultater.

2 Projektets baggrund og rammer

Når et forældrepar vælger, at de ikke vil bo sammen, skal de tage stilling til hos hvem, deres fælles børn skal bo til daglig, og hvordan samværet skal være mellem børnene og den forælder, børnene ikke skal bo hos. At tage stilling til et så vigtigt og følelsesbetonet spørgsmål kan virke uoverskueligt og kræve svære indrømmelser forældrene imellem. Ikke mindst hvis det sker i en situation, hvor en samlivsophævelse betyder, at den ene eller begge forældre mangler det følelsesmæssige overskud. Alligevel formår de fleste forældrepar at finde en løsning på samværsspørgsmålet uden at få hjælp fra det offentlige. Er forældrene imidlertid uenige om, hvordan en eventuelt samværsordning skal være, eller er de af andre årsager ikke i stand til at træffe beslutningen på egen hånd, kan de henvende sig til statsamtet.¹

I 2004 traf statsamtene 11.747 afgørelser om samvær (Familiestyrelsen 2005). Tidligere statistik viser, at 2/3 af statsamtets afgørelser vedrører detailforhold såsom afhentningstidspunkt og -sted, mens kun 1/3 vedrører de overordnede rammer for samværet (Civilretsdirektoratet 2002).

I efteråret 2004 indførte statsamtene det såkaldt 'skærpede ændringskriterium', hvilket betyder, at statsamtet kan afvise at behandle anmodninger, der efter statsamtets vurdering udelukkende vedrører detailændringer omkring samværet. Der må derfor forventes et drastisk fald i sager ved statsamtet. Endnu foreligger der dog ikke tal, der kan bekræfte dette.

Socialforskningsinstituttet skønner, at hver fjerde skilsmissebarn ved 7¹/₂ års alderen har været involveret i en samværssag ved statsamtet (Ottosen 2004b).

2.1 Statsamtets sagsbehandling²

En samværssag ved statsamtet begynder typisk med, at en forælder indsender en ansøgning angående samvær. Det kan enten dreje sig om førstegangsfastsættelse af samvær, om ændring af samvær eller om ophævelse af samvær. Spørgsmål om forældremyndighed afgøres ikke ved statsamtet, men ved retten.

Til alle samværssager er der knyttet en sagsbehandler, som er uddannet jurist. Når sagsbehandleren modtager en ansøgning fra en forælder, vil sagsbehandleren normalt sende en kopi af ansøgningen til den anden forælder og bede vedkommende komme med bemærkninger hertil. Sagsbehandleren kan dog vælge først at indhente yderligere oplysninger fra ansøgeren. Sagsbehandleren kan også indkalde forældrene til et møde i statsamtet. Dette vil normalt ske, hvis sagsbehandleren ikke tidligere har haft kontakt til de pågældende forældre, men det kan også ske i andre situationer, såfremt sagsbehandleren skønner det nødvendigt.

1 Københavns Kommune hører ikke under et statsamt. Her henvender man sig til Københavns Overpræsidium. Med mindre andet er nævnt, skelnes der i evalueringen ikke mellem statsamt og overpræsidium.

2 Beskrivelsen af statsamtets sagsbehandling er blandt andet skrevet på baggrund af Jappe (2005).

Grundtanken i lovgivningen om samvær er, at forældrene så vidt muligt selv skal løse deres konflikt. Statsamtet har pligt til at oplyse forældrene om regler og praksis på området og kan derudover tilbyde forældrene børnesagkyndig rådgivning og konfliktmægling (disse tilbud vil blive nærmere behandlet i afsnit 4.3). I modsætning til sager om for eksempel skilsmisse og forældremyndighed kan forældre i en samværssag ikke få adgang til en beskikket advokat, fordi der er tale om et administrativt og ikke et retligt sagsforløb.

I de fleste sager er statsamtets tilbud tilstrækkelige til, at forældrene bliver i stand til at udføre en aftale om samvær. I godt 1.000 sager om året er forældrene imidlertid så uenige, at statsamtet må træffe en afgørelse, selvom der ikke er opnået enighed mellem forældrene (Ottosen 2004a).³

Udgangspunktet for statsamtets afgørelser er, at barnets kontakt til begge forældre skal søges bevaret. Dette sker ved, at den forælder, der ikke har barnet boende, har *ret til samvær*. Samtidig skal der dog tages hensyn til, hvad der er *bedst for barnet*.⁴

For at kunne vurdere hvad der er til barnets bedste, kan sagsbehandleren beslutte, at der skal afholdes en samtale med barnet. Denne samtale gennemføres enten af sagsbehandleren selv, af en børnesagkyndig psykolog eller af de to i fællesskab. Som hovedregel skal børn høres, hvis de er fyldt 12 år, men også yngre børn kan indkaldes til samtale, såfremt deres modenhed og sagens omstændigheder taler herfor. Ofte gennemføres der samtaler med børn ned til 7-8 års alderen. Hvis det skønnes, at samtalen vil kunne skade barnet, eller at samtalen er uden betydning for sagens afgørelse, kan den undlades. Er der mistanke om, at et barn lider overlast, kan sagsbehandleren endvidere iværksætte en egentlig børnesagkyndig undersøgelse af barnets trivsel og forældrenes egnethed. I 2004 blev der afholdt samtale med børnene i en femtedel af alle samværssager (Familiestyrelsen 2005).

Statsamtet kan afslå at fastsætte samvær, hvis det skønnes påkrævet af hensyn til barnet. Forhold hos samværsforælderen kan være betydende for, at statsamtet vurderer samværet til at være til skade for barnet; for eksempel hvis samværsforælderen har misbrugsproblemer eller psykiske problemer. Afslag på samvær kan dog også begrundes med, at der har været lang tids adskillelse mellem barnet og samværsforælderen (normalt over fem år), eller at barnet modsætter sig samvær. Et højt konfliktniveau mellem forældrene kan også danne grundlag for et sådant afslag om samvær, såfremt statsamtet skønner, at det høje konfliktniveau er til skade for barnet. Selvom statsamtet finder, at det er bopælsforælderen, der er årsag til konflikterne, kan statsamtet afvise samvær med den anden forælder for at skabe ro omkring barnets situation. Der kræves normalt en børnesagkyndig undersøgelse, før statsamtet kan afslå at fastsætte samvær.

Endelig kan statsamtet også bestemme, at samværet skal overvåges. Overvåget samvær kan danne grundlag for en børnesagkyndig vurdering af forholdet mellem barn og samværsfor-

3 Statsamtet træffer formelt også afgørelse i sager, hvor forældrene er blevet enige om en samværsordning.

4 En analyse af hvordan disse to hensyn kan komme i konflikt med hinanden, kan findes i Ottosen (2004a).

ælder, men det kan også anvendes i tilfælde, hvor samværet har været meget konfliktfyldt eller helt fraværende.

2.2 Højkonfliktsager

Det store flertal af samværssager ved statsamtet forløber som sagt uden større problemer og gnidninger. Undertiden opstår der imidlertid meget bitre, langvarige og opslidende konflikter mellem forældrene i forbindelse med samværsspørgsmålet. Der er typisk tale om forældre, hvis indbyrdes forhold er præget af mistillid, sorg eller vrede i en grad, der gør dem ude af stand til at se hinandens gode intentioner i forhold til barnet. En del af sagerne kompliceres yderligere af, at vold og trusler mellem forældrene giver anledning til usikkerhed og angst hos den ene forælder. Det høje konfliktniveau betyder ofte, at hensynet til, hvilke løsninger der er til barnets bedste, fortaber sig i forældrenes interne stridigheder.

En undersøgelse fra Socialforskningsinstituttet viser, at de komplicerede og konfliktfyldte samværssager har en social slagside. I over halvdelen af undersøgelsens 75 sager var der tegn på social marginalisering og udsathed hos en eller begge forældre. Overvægten af ressourcetsvage forældre i de komplicerede samværssager er ifølge undersøgelsens forfatter, Mai Heide Ottosen, især problematisk, fordi sagsbehandlingen med dens rådgivnings- og mæglingsbestræbelser er baseret på en tiltro til, at man kan appellere til forældrenes sunde fornuft gennem kommunikation og dialog. Imidlertid viser undersøgelser, at det primært er velfungerende og veluddannede forældre, der kan drage nytte af disse tilbud. Det betyder, at statsamtets redskaber ofte er utilstrækkelige i højkonfliktsager (Ottosen 2004a).

Når konfliktniveauet eskalerer i en samværssag, går det ud over de involverede børn. Socialforskningsinstituttets store børneforløbsundersøgelse viser, at der er en klar sammenhæng mellem forældrenes samarbejdsrelation og børnenes trivsel. Dette bekræftes også af tidligere danske undersøgelser samt af international forskning. Flere undersøgelser vurderer forældrekonflikter til at være den faktor, der påvirker børnene mest i negativ retning både på kort og på lang sigt (Ottosen 2004b). Dette skyldes, dels at børnene sættes i en umulig situation i forsøget på at leve op til begge forældres krav og forventninger, dels at forældrene bruger en så stor del af deres energi på deres interne konflikter, at deres sensibilitet over for børnene mindskes. Børnene kan derfor opleve, at deres forældre ikke er i stand til at støtte dem i deres hverdag, samt at forældrene bliver mere vilkårligt afstraffende (Andersen 2004).

Børns udsathed i forbindelse med højkonfliktsager er som sagt baggrunden for Egmont Fondens projekt om at betale advokatbistand til forældre, der har en sådan sag verserende, og som dagligt lever med det pres og den usikkerhed, sagen medfører.

2.3 Pilotprojektet

I perioden fra november 2003 til august 2004 gennemførte Egmont Fonden et pilotprojekt om samvær. Pilotprojektet blev ledet af en arbejdsgruppe bestående af kontorchef ved Københavns Statsamt Helle Haxgart, kontorchef ved Københavns Overpræsidium Jonna Waage, advokaterne Jytte Lindgård, Pia Deluran og Majken Johansen samt nu forhenværende direktør Bente Groth og nu forhenværende souschef Gitte Spies fra Egmont Fonden.

Formålet med pilotprojektet var dobbelt. For det første skulle det sandsynliggøre, at konfliktniveauet i meget konfliktfyldte samværssager kan dæmpes ved at tilbyde den ene eller begge parter advokatbistand. For det andet skulle pilotprojektet give arbejdsgruppen et fælles og konkret erfaringsgrundlag til at sammensætte et endeligt projekt om advokatbistand i komplicerede samværssager.

Pilotprojektets ca. 25 sager blev udvalgt ved, at Statsamtet, Overpræsidiets eller en af de tre medvirkende advokater forelagde en samværssag for arbejdsgruppen, der efter deres skøn var præget af en høj grad af konflikt. Hvis arbejdsgruppen vurderede, at sagen enten var eller kunne udvikle sig på en måde, hvor der var risiko for, at et barn ville lide overlast, blev sagen inddraget i projektet. Det eneste formelle krav til visiteringen af sager var, at de forældre, der skulle modtage støtte til advokatbistand, opfyldte de økonomiske betingelser for fri proces + 20.000 kr.⁵

Da erfaringerne fra pilotprojektet var overvejende positive, besluttede Egmont Fonden at føre pilotprojektet videre i et egentligt projekt, som skulle være mere omfattende og underkastes en ekstern evaluering.

I alt nåede 17 sager at blive afsluttet inden for pilotprojektets tidsramme; de resterende sager er videreført i det endelige projekt om samvær.

2.4 Det endelige projekt

Det endelige projekt om advokatbistand i højkonfliktfyldte samværssager er forløbet fra primo januar til ultimo december 2005 og er finansieret af Egmont Fonden. I store træk er projektet en videreførelse af det forudgående pilotprojekt.

Den arbejdsgruppe, der har stået for ledelsen af projektet, blev i forhold til pilotprojektet udvidet med tre advokater. Således bestod arbejdsgruppen ved projektets begyndelse af Helle Haxgart, Jonna Waage, advokaterne Jytte Lindgård, Pia Deleuran, Majken Johansen, Lone Brandenborg, Trygve Nielsen og Jacob Steen Andersen samt Bente Groth og Gitte Spies fra Egmont Fonden. Da hverken Trygve Nielsen eller Jacob Steen Andersen har haft sager i projektet, har de i løbet af projektåret indtaget en mere passiv rolle. Bente Groth og Gitte Spies

⁵ For at opfylde betingelserne for fri proces i 2005 må ens husstandsindkomst ikke være større en 236.000 kr., hvis man er enlig, eller 300.000 kr., hvis man er gift eller samlevende. Dertil lægges 41.000 kr. for hvert hjemmeboende barn under 18 år. I dette projekt hæves beløbsgrænsen med 20.000 kr.

er i løbet af 2005 udtrådt af arbejdsgruppen. I stedet repræsenteres Egmont Fonden af direktør Margrethe Ahlefeldt-Laurvig-Bille.

Kriterierne og metoden for udvælgelsen af sager er i det endelige projekt identisk med dem, der er anvendt i pilotprojektet. Dog er det endelige projekt begrænset til kun at omfatte sager fra Københavns Statsamt og Københavns Overpræsidium. Advokatbistanden til de forældre, der er omfattet af projektet, er udelukkende ydet af advokaterne fra arbejdsgruppen. De er alle uddannede mediatorer og har specialiseret sig i familieret.⁶

Fra december 2005 har projektet haft en følgegruppe tilknyttet. Sigtet er, at følgegruppen skal diskutere projektets videre perspektiver og eventuelle implementering. Foruden medlemmerne af arbejdsgruppen består følgegruppen af: landsdommer Peter Deleuran (Vestre Landsret og medlem af Retsplejerådet), fuldmægtig Karin Dahlgård (Familiestyrelsen), advokat Bente Lund Poulsen (Advokatrådet), seniorforsker Nell Rasmussen (Videns- og Fomidlingscenter for Socialt Udsatte), psykolog Bibi Wegler (børnesagkyndig i Frederiksborg Statsamt), Souschef Bente Boserup (Børns Vilkår), forkvinde Karen Hallberg (Dansk Kvindesamfund) og Lars Hansen (Foreningen Far).

2.5 Evalueringens metode og datagrundlag

Formålet med evalueringen er at beskrive de problemstillinger, forældre i højkonfliktsager står over for, samt betydningen af den advokatbistand, som forældrene har fået gennem projektet. Det er således projektets resultater, der evalueres; hverken projektets rammer eller sagsbehandlingen i statsamtet.

Den anvendte metode i evalueringen er primært kvalitativ. Det vil sige, at den sigter mod at belyse aspekter, problemstillinger og perspektiver ved projektet gennem længerevarende, personlige interviews med involverede aktører. Både støttede forældre, advokater og sagsbehandlere interviewes i forbindelse med evalueringen, mens hverken børn eller modparter til de støttede forældre høres direkte.

Fordelen ved kvalitativ metode er, at de interviewede har langt større mulighed for at udtrykke og nuancere deres personlige opfattelse af det pågældende emne end ved at udfylde et spørgeskema med på forhånd fastlagte svarmuligheder. Interviewene er optaget på bånd og senere transskriberet, så de centrale problemstillinger kan belyses gennem anvendelsen af citater. De udvalgte citater tjener udelukkende til illustration. De kan ikke tillægges hverken bevisets tyngde eller tallenes repræsentativitet, og de bør altid læses i lyset af den citeredes position og situation.⁷ For at anonymisere de interviewede personer fremstår de kun som for eksempel *sagsbehandler* eller *far* og *samværsforælder*.

6 Mediation er det samme som konfliktmægling. Det er en metode til løsning af konflikter, der sigter mod, at konfliktparterne med hjælp fra en uvildig mediator eller mægler selv finder frem til løsningen af deres konflikt. Man kan læse mere om mægling og mediation i Vindeløv (2004) eller Boserup & Humle (2001).

7 For at citaterne kan forstås og give mening isoleret fra det øvrige interview, er nogle af dem blevet lettere bearbejdet. For eksempel er pauseord ('øh' etc.) udeladt. Visse passager er slettet af enten pladshensyn eller for at få pointerne til at stå klarere frem. Det har for nogle citater betydet, at det har været nødvendigt at ændre på ordstillingen for at få citatet til at 'flyde'.

Der er foretaget interview med 22 af de i alt 39 forældre, der har modtaget støtte gennem projektet. De 22 forældre er udvalgt af evaluator, så de så vidt muligt afspejler den samlede forældregruppes sammensætning, hvad angår køn, alder og socioøkonomisk situation. Ligeledes er forældrene udvalgt således, at der er opnået den størst mulige variation med hensyn til samværssagernes konflikttemaer. Enkelte forældre er fravalgt, fordi det efter samråd med deres advokater er skønnet, at de ikke vil kunne gennemføre et interview på grund af psykiske eller sproglige barrierer. Det kan give en lille skævhed i evalueringens resultater, idet det betyder, at problemstillinger, der vedrører de mest ressourcetsvage forældre, underbelyses.

Interviewene med forældrene har primært handlet om, hvordan samværssagen påvirker dem og deres børn i hverdagen, hvordan de opfatter sagsbehandlingen i statsamtet, og hvad advokatbistanden har betydet for dem og for sagen. Det store flertal af forældrene har været meget imødekommende, og flere har udtrykt glæde over at få lejlighed til at fortælle om deres samværssag. Kun to forældre har ikke ønsket af lade sig interviewe. Interviewene har i de fleste tilfælde varet fra en halv time til tre kvarter. Enkelte har dog varet længere.

Der er videre foretaget interview med de fire advokater, der har haft sager i forbindelse med projektet. Disse interview har primært koncentreret sig om baggrunden for projektet og om, hvad advokaten kan bidrage med i en samværssag, både i forhold til forældrene og til sagsbehandlingen i statsamtet. Interviewene har hver varet mellem én og to timer.

Der er foretaget interview med 10 sagsbehandlere; fem fra Københavns Statsamt og fem fra Københavns Overpræsidium. Sagsbehandlerne er udvalgt med hjælp fra henholdsvis kontorchef Helle Haxgart fra statsamtet og kontorchef Jonna Waage fra overpræsidiat. Kriterierne har været, at de udvalgte sagsbehandlere så vidt muligt skulle repræsentere forskellige holdninger til brug af advokatbistand i samværssager. Interviewene har primært handlet om karakteristika ved højkonfliktsager, sagsbehandlerens muligheder for at løse disse sager og betydningen af, at forældrene er repræsenteret af en advokat. Interviewene har haft en varighed på ca. tre kvarter til en time.

Sagsbehandlerne har en særlig position i evalueringen. I kraft af den brede erfaring de har med samværssager, tjener de i vidt omfang som observatører, der kan beskrive de dynamikker, der typisk er på spil mellem konfliktende forældre i samværssager. Vigtigt er det dog at understrege, at deres beskrivelser ikke må tages som objektive sandhedsudsagn. Som alle andre observatører og taler også de ud fra en bestemt position og holdning, der uundgåeligt farver deres opfatelser. Nok er de i sagens natur ikke parter i samværssagerne; men de er dog interessenter. De enkelte sagsbehandlere har kun haft meget få sager, der er omfattet af projektet. Deres betragtninger angår derfor i høj grad generelle forhold omkring advokatbistand i samværssager.

Der er ikke foretaget interview med de børn, samværssagerne i projektet angår. Dette skyldes primært, at en stor del af børnene er meget små, og det derfor ville kræve helt særlige og

omstændelige metoder for at vurdere, hvorvidt advokatbistanden har betydet en lettelse i deres hverdag. Ideelt set skulle børnenes trivsel være vurderet både før og efter samværssagen, hvilket projektets rammer ikke har givet mulighed for. Dertil kommer, at det ville være vanskeligt konkret at vurdere, om ændringer i børnenes trivsel skyldes advokatbistanden eller andre forhold. Forældrene kan i langt højere grad vurdere, hvad det konkret har betydet, at de har fået mulighed for advokatbistand til deres samværssag; derfor har interviewene med dem stået helt centralt i evalueringen. Da både nationale og internationale forskningsresultater konkluderer, at børnenes trivsel i høj grad afhænger af forældrenes overskud og indbyrdes konfliktniveau, anses den manglende inddragelse af børnene ikke som problematisk for evalueringens resultater.

Der er heller ikke foretaget interview med modparterne til de forældre, der har modtaget støtte gennem Egmont Fondens projekt. De forældre, der *ikke* har modtaget støtte til advokatbistand, er i mange sager ikke blevet gjort bekendt med, at modparten har fået støtte til advokatbistand. Det vil derfor kunne give anledning til problemer, hvis de blev kontaktet med henblik på interview.

Som supplement til den kvalitative del af evalueringen er der udarbejdet spørgeskemaer til brug for advokaten og sagsbehandleren i alle de sager, der er omfattet af projektet. Formålet hermed har været at beskrive de enkelte samværssager. Advokaterne er bedt om at give faktuelle oplysninger om de støttede forældre og deres samværssager samt om den advokatbistand, de har ydet i forbindelse med sagen (se kapitel 3). Sagsbehandlerne er bedt om at oplyse, hvorvidt advokatbistanden har haft indflydelse på sagsforløbet og resultatet af den pågældende samværssag. Da kun 38 sager er omfattet af projektet, er der imidlertid ikke grundlag for at foretage egentlige statistiske analyser.

3 Beskrivelse af sagerne i projektet

Dette kapitel beskriver de sager, der er omfattet af projektet. Det vil sige de samværssager, hvor én eller begge forældre har modtaget støtte til advokatbistand fra Egmont Fonden inden for perioden fra 1. januar til 31. december 2005. Oplysningerne om sagerne er indhentet gennem spørgeskemaer, der er udfyldt af de advokater, som gennem projektet har støttet de enkelte forældre.

3.1 Forældrene

I alt har 39 forældre fået støtte til advokatbistand i de 38 samværssager, der er med i projektet.⁸ Som tallene antyder, er der i én af sagerne givet støtte til begge forældre.

Det er i overvejende grad mødrene, der har modtaget støtte, idet kun 10 mænd mod 29 kvinder er omfattet af projektet. Da det hyppigst er kvinden, der har forældremyndigheden, indikerer den store overvægt af kvinder, at den støttede forældre i de fleste tilfælde er forældremyndighedsindehaveren. Således er det 21 af de støttede forældre, som har forældremyndigheden over børnene, mens 10 er samværforældre. I syv sager er forældremyndigheden fælles, mens den i én sag er delt således, at forældrene hver især har myndigheden over to af deres fire fælles børn.

De støttede forældre er mellem 22 og 56 år, men de fleste er dog i 30'erne, jf. tabel 1. Gennemsnitsalderen er 36 år (35 år for kvinderne og 41 år for mændene).

Tabel 1: Forældrenes alder ⁹

Alder	Antal
Under 25 år	2
25-29 år	4
30-34 år	9
35-39 år	15
40-44 år	7
45 år eller over	2
I alt	39

Den uddannelsesmæssige baggrund hos de støttede forældre varierer en del, men som det fremgår af tabel 2, omfatter projektet forholdsvis mange kort uddannede. Over en tredjedel af forældrene har således ikke gennemført anden uddannelse end grundskolen.

⁸ Yderligere tre sager har været tilknyttet projektet, men da de af forskellige årsager er blevet afbrudt inden advokatens inddragelse, er de udeladt af evalueringen.

⁹ Denne og de følgende tabeller angår alene de forældre, der har modtaget støtte.

Tabel 2: Forældrenes højeste uddannelsesstrin

Uddannelsesstrin	Antal
Grundskole	15
Gymnasial uddannelse	6
Faglig uddannelse	11
Videregående uddannelse	7
I alt	39

Projektet sigter mod at hjælpe mindre velstillede forældre, hvorfor støtten til advokatbistand er betinget af forældrenes årsindtægt. Dette forklarer, at erhvervsfrekvensen – når forældrenes alder tages i betragtning – er relativ lav, jf. tabel 3. Kun knap halvdelen af forældrene har fast tilknytning til arbejdsmarkedet, mens over halvdelen er enten ledige, førtidspensionister, studerende eller har løs tilknytning til arbejdsmarkedet, er på barselsorlov, modtager revalideringsydelse eller sidder i fængsel.

Tabel 3: Forældrenes erhvervssituation

Erhvervssituation	Antal
I arbejde	18
Ledig	9
Førtidspensioneret	3
Studerende	3
Andet	6
I alt	39

Advokaterne er også bedt om at oplyse om uddannelsesbaggrund og erhvervssituation for modparten; dvs. for den forælder i sagen, som *ikke* har modtaget støtte fra Egmont Fonden. Da advokaterne i flere tilfælde ikke har haft oplysninger herom, er disse tal desværre mangelfulde, især hvad uddannelsesbaggrunden angår. Ud fra de foreliggende oplysninger er der dog intet, der tyder på, at de forældre, der har modtaget støtte, adskiller sig fra modparterne, hvad angår uddannelse og erhvervssituation.

3.2 Børnene

I alt er 64 børn direkte involveret i de samværssager, der er omfattet af projektet. 21 af sagerne omhandler et enkelt barn, mens 13 sager omhandler to børn, og fire sager omhandler tre børn. I en enkelt sag er fire børn direkte involveret.

Børnene er mellem 6 mdr. og 16 år gamle, dog er hovedparten mellem 3 og 8 år, jf. tabel 4. Gennemsnitsalderen er 6,7 år.

Tabel 4: Antal børn fordelt på alder

Alder	Antal
Under 3 år	8
3 - 5 år	20
6 - 8 år	15
9 - 11 år	14
12 år og derover	7
I alt	64

I 30 af 38 sager bor barnet eller børnene hos moren, mens det kun i fem sager er faren, der er bopælsforælder. I én sag bor børnene skiftevis hos faren og moren, og i en anden sag er børnene delt mellem forældrene, således at de to yngste børn bor hos moren, mens de to ældste bor hos faren. I en enkelt sag bor børnene hos en plejefamilie.

3.3 Sagerne

Det er svært at give en entydig karakteristik af de samværssager, der er omfattet af projektet. I de fleste tilfælde er der tale om meget komplekse og langvarige konfliktforløb, hvor mange forskellige temaer gør sig gældende. Dertil kommer, at flere sager har været meget længe og egentlig består af flere på hinanden følgende sagsforløb, som handler om forskellige problemer. Den primære konflikt mellem forældrene kan derfor være svær at afgøre.

3.3.1 Anledning til sager

Advokaterne er i spørgeskemaerne bedt om at beskrive anledningen til den konkrete samværssag. Kun i otte tilfælde er anledningen, at parforholdet eller ægteskabet netop er opløst. I de øvrige sager ligger samlivsophøret langt tilbage. Når der (atter) er taget kontakt til statsamtet, skyldes det, at den nuværende samværsordning er utilfredsstillende for enten forældrene eller for børnene. Det er i den forbindelse interessant, at advokaterne i 18 sager vurderer, at det primært er (den ene af) forældrene, der er utilfredse med samværsordningen, mens det kun i syv sager vurderes, at det alene er børnene, der er utilfredse med samværsordningen. I de sidste fem sager vurderes samværsordningen at være utilfredsstillende for både forældre og børn. Det understøtter billedet af, at samværskonflikter ofte handler mere om forældrene end om børnene.

3.3.2 Henvisning af sager

Projektet om advokatbistand i samværssager er beskrevet til at omfatte sager ved *Københavns Overpræsidium*, der behandler sager fra Københavns Kommune, og *Københavns Statsamt*, der behandler sager fra kommuner i Københavns Amt.¹⁰ Som det ses af tabel 5, er sagerne jævnt fordelt mellem de to instanser. Det ses endvidere, at fem sager er blevet behandlet ved andre statsamter på Sjælland. Dette skyldes, at pilotprojektet, der gik forud for

¹⁰ Der skelnes i udgangspunktet ikke mellem Københavns Overpræsidium og Københavns Statsamtet, så med mindre andet er nævnt refererer 'statsamtet' til begge instanser.

det endelige projekt, ikke var begrænset til kun at omhandle sager fra Københavns Overpræsidium og Københavns Statsamt. Uafsluttede sager herfra blev videreført i det endelige projekt.

Tabel 5: Fordelingen af sager ved forskellige instanser

Instans	Antal
Københavns Overpræsidium	17
Københavns Statsamt	16
Frederiksborg Statsamt	3
Roskilde Statsamt	1
Vestsjællands Statsamt	1
I alt	38

Som tidligere beskrevet har det været muligt for såvel overpræsidium, statsamt og de involverede advokater at indstille sager til projektet. Af de i alt 38 sager i projektet, er de 26 indstillet af en af de tilknyttede advokater. Overpræsidiets har indstillet ni sager, mens statsamtet har indstillet tre sager, jf. tabel 6.

Tabel 6: Indstilling af sager til projektet

Indstiller	Antal
Københavns Statsamt	3
Københavns Overpræsidium	9
Advokaterne	26
I alt	38

Sagsbehandlere og advokater kan i kraft af deres forskellige roller forventes at betragte og vurdere en samværssag forskelligt. Hvorvidt der er forskel på de to gruppers vurdering af, om en sag skal henvises til projektet eller ej, kan undersøges ved at se på, om de sager, der er henvist af enten overpræsidium eller statsamt, adskiller sig fra de sager, der er henvist af en af advokaterne.

Idet der kun er 38 sager i projektet, er det desværre meget begrænset, hvad man kan konkludere på baggrund af en sådan analyse. Kun ét forhold adskiller de sager, der er henvist af en sagsbehandler, fra de sager, der er henvist af en advokat: Hverken statsamt eller overpræsidium har indstillet sager, hvor der har været påstået vold eller overgreb mod børnene. Advokaterne har derimod indstillet syv sådanne sager. Da der her er tale om et meget alvorligt forhold, der altid vil vægte særdeles tungt i vurderingen af en sag, skyldes denne forskel næppe en egentlig forskellig vurdering hos advokater og sagsbehandlere. Det kan imidlertid være en indikator for, at advokater i kraft af deres fortrolighed med klienten får adgang til oplysninger, som måske er så usikre og vage, at forældrene ikke ønsker at fortælle om dem til en

sagsbehandler. Kun to af de syv sager, hvor der er påstået vold eller overgreb mod børnene, er endt med, at statsamtet har afvist samvær.

3.3.3 Konflikttemaer

For at få et billede af konflikternes art og kompleksitet er advokaterne bedt om at vurdere, hvilke centrale konflikttemaer, der gør sig gældende i de enkelte sager. Som det ses af tabel 7, har det været muligt at nævne flere temaer for samme sag, hvilket da også er sket i de fleste sager. Kun i syv sager har sagen ifølge advokaterne alene drejet sig om ét konflikttema, mens halvdelen af de 38 sager har indeholdt to temaer. Seks sager har vedrørt tre konflikttemaer, og yderligere seks sager har haft hele fire konflikttemaer.

De tre dominerende konflikttemaer vedrører relationer mellem forældrene og handler om, at forældrene er meget lidt konsensussøgende, at der er vold mellem forældrene, eller at de ikke er stillet lige med hensyn til kommunikative ressourcer og evner.

Opgørelsen over konflikttemaerne i de forskellige sager styrker indtrykket af, at de meget konfliktfyldte samværsager ofte handler om andet end børnene. I syv sager har der været påstande om, at børnene er blevet udsat for vold eller anden form for overgreb. To af disse sager har det ført til en ophævelse af samværet.

Tabel 7: Konflikttemaer i sagerne

Konflikttema	Antal sager	Gns. antal advokat-timer	Gns. timental i sager uden dette tema
Stor uenighed mellem parter med ringe indsigt i konfliktløsning	28	7,9	6,3
Vold mellem forældre	18	8,9*	6,1*
Ulighed i parternes evne til at kommunikere	18	6,0*	8,8*
Kulturelt betingede konflikter ¹¹	9	7,2	7,6
Misbrug af alkohol, narkotiske stoffer e.l.	7	8,2	7,3
Vold/overgreb mod børn	7	7,1	9,3

Tallene markeret med * er statistisk signifikante.

For at få et indtryk af hvorvidt de forskellige konflikttemaer er med til at komplicere sagerne, er det undersøgt, hvilken indflydelse tilstedeværelsen af et konflikttema har på det gennemsnitlige antal advokattimer, der er brugt på sagen. Dette er vist i de to sidste spalter i tabel 7. Igen skal det understreges, at talgrundlaget er meget sparsomt, hvorfor konklusionerne skal drages med stor forsigtighed.

For fire af de seks konflikttemaer ses det, at advokaterne i gennemsnit har brugt flere timer på de sager, hvor konflikttemaet har været til stede. Især er der brugt lang tid på de sager, hvor der er påstande om vold eller overgreb såvel over for børn som mellem forældrene. Her

¹¹ At en konflikt er kulturelt betinget betyder, at en del af forklaringen på forældrenes konflikt skal findes i, at der enten er store kulturforskelle mellem forældrene, eller at forældrenes kulturbaggrund gør det vanskeligt for dem at forstå den måde, et dansk sagsbehandlingssystem fungerer på.

er i gennemsnit brugt 2-3 advokattimer mere end i sager, hvor der ikke er sådanne påstande. Også de sager, hvor forældrene har ringe indsigt i konfliktløsning, eller hvor der er misbrugsproblemer, har krævet ekstra advokattimer.

Til gengæld er det interessant at se, at det forhold, at der er stor ulighed i forældrenes kommunikationsevner, synes at have den modsatte effekt. I de sager, der karakteriseres ved ulighed i kommunikationsevner, har advokaterne i gennemsnit brugt næsten tre timer *mindre*, end i de sager, hvor sådan en ulighed ikke gør sig gældende. Dette kan skyldes, at en ulighed i kommunikationsevner er et problem, som i særlig grad kan afhjælpes ved at tilbyde advokatbistand. En mulig fortolkning på resultatet er derfor, at alene det forhold, at en advokat er med til at afhjælpe en eventuel kommunikativ ubalance mellem forældrene, kan betyde, at resten af konflikten hurtigere finder sin løsning.

3.3.4 Sagens afslutning

I alt er 30 af de 38 inkluderede sager afsluttet inden 1. januar 2006, jf. tabel 8.

I 11 sager indgik forældrene en aftale om samværet. Personer med indsigt på området anser dette for at være et flot resultat, når man tager sagens kompleksitet og konfliktniveau i betragtning. Det er karakteristisk for de sager, hvor der er indgået aftale mellem forældrene, at de ikke omfatter sager, hvor der er påstået vold eller overgreb mod børn, eller sager, hvor der er mere end to konflikttemaer.

I 17 sager har statsamtet truffet en afgørelse. Ni afgørelser indebærer en fastsættelse af samvær, mens der i fire afgørelser sker en ophævelse af et eksisterende samvær. Yderligere fire afgørelser indebærer afslag på ønsket om at etablere samvær, hvor der ikke tidligere har været samvær.

En enkelt sag er afvist af statsamtet efter det skærpede ændringskriterium, fordi sagen omhandlede detaljer om samværet og ikke forhold af betydning for det overordnede samvær (se afsnit 2.1).

Tabel 8: Sagens afslutning

Sagens afslutning	Antal
Aftale mellem forældre	11
Afgørelse om samvær, heraf:	17
<i>Fastsættelse af samvær</i>	9
<i>Ophævelse af samvær</i>	4
<i>Afslag på fastsættelse af samvær</i>	4
Sagen afvist	1
Sagen ikke afsluttet	8
I alt	37

I de 30 sager, der betragtes som afsluttet pr. 1. januar 2006, er der i mange tilfælde tale om konflikter, der går langt tilbage og har været forsøgt bilagt flere gange. Det er derfor sandsynligt, at nogle af konflikterne vil blusse op igen på et senere tidspunkt og give anledning til fornyet sagsbehandling. Det er ikke muligt inden for projektets rammer at vurdere, om advokatbistanden har betydning for holdbarheden af de løsninger, de afsluttede sager er endt med.

3.3.5 Advokater og tidsforbrug

I alt har seks advokater været tilknyttet projektet. To har dog ikke haft nogen sager. Af de øvrige fire advokater har tre hver ydet bistand til 11-12 forældre, mens den fjerde har været tilknyttet fem forældre.

Der er meget stor forskel på, hvor mange advokattimer der er brugt på de enkelte sager. I nogle sager har advokaten kun brugt to timer, mens der i en enkelt sag har været behov for 19 timers arbejde. Som det ses af tabel 9, er der i over en tredjedel af sagerne brugt under fem advokattimer, mens der i lidt under en tredjedel af sagerne er brugt 10 timer eller mere. I gennemsnit har advokaterne brugt $7\frac{1}{2}$ time pr. sag. Det skal dog understreges, at opgørelsen også omfatter de otte uafsluttede sager, og det endelige gennemsnitlige timeantal kan derfor forventes at blive lidt større.

Tabel 9: Advokaternes tidsforbrug

Tidsforbrug	Antal
Under 5 timer	15
5-9 timer	12
10-14	10
Over 15 timer	2
I alt	39

Advokaternes tid er hovedsageligt gået til korrespondance og til afholdelse af møder med deres klienter. Som det ses af tabel 10, har der været afholdt ganske mange møder mellem advokat og klient uden for statsamtet. Dertil kommer en omfattende brevkorrespondance og telefonisk kontakt mellem advokat og klient i en stor del af sagerne. Til gengæld har advokaten forholdsvist sjældent deltaget i møder ved statsamtet. Det er kun sket i 11 sager, og typisk har der så været tale om to møder. Det er primært i sager med de allersvageste forældre, advokaterne har deltaget i møder ved statsamtet.

Table 10: Antal møder mellem klient og advokat uden for statsamtsregi

Mødeaktivitet	Antal
Ingen møder	1
1-2 møder	16
3-5 møder	13
6-9 møder	8
10 møder eller mere	1
I alt	39

Kun i én sag er der som nævnt givet støtte til advokatbistand til begge forældre. I sammenlagt 19 sager har begge forældre dog været repræsenteret af en advokat, mens der i en enkelt sag ikke er oplysninger om den anden forælders repræsentation.

4 Når konflikterne tager over

Samværssager handler om børn. Det er udgangspunktet. Imidlertid giver de interviewede sagsbehandlere og advokater udtryk for, at arbejdet for at finde de bedste løsninger for børnene i en lille gruppe samværssager overskygges af forældrenes interne stridigheder.

Det, der mange gange sker, er, at forældrene har en indbyrdes konflikt, som gør, at de graver sig ned i hver deres skyttegrav. Og hver især har overbevist sig selv om, at det, de gør, er for barnets bedste. Mange gange er det eneste, det ikke handler om, hvad der er bedst for barnet. *Sagsbehandler*

Konflikterne mellem forældrene kan være så indædtte, at nogle af dem næsten ingen midler skyr i kampen mod hinanden, som en af advokaterne forklarer:

Nogle af forældrene er dér, hvor de rent faktisk gerne vil gennemgå svære trængsler og skyde sig selv mange gange i foden, hvis bare de kan ramme modparten på det. *Advokat*

Dette kapitel handler om årsagerne til, at nogle sager udvikler sig til højkonfliktsager, og om hvad sagsbehandlerne kan gøre for at nedtrappe konfliktniveauet i sagerne. Hensigten hermed er at beskrive projektets problemfelt.

4.1 Hvilke sager bliver højkonfliktsager?

I interviewene blev sagsbehandlerne bedt om at beskrive, hvilke faktorer der ud fra deres erfaring fører til, at nogle samværssager ender med svære konflikter. Billedet, sagsbehandlerne tegner, er langt fra enkelt. Der er ikke entydige forklaringer på, hvorfor nogle forældre formår at løse deres uoverensstemmelser i relativ fordragelighed, mens andre eskalerer konflikten i en grad, så de stort set ikke kan være i rum sammen.

Ikke overraskende peger flere sagsbehandlere på, at forældrenes konflikt om samværet ofte er en del af en lang og omfattende konflikthistorie, der sandsynligvis er startet allerede dengang, forældrene stadig levede sammen:

De sager, hvor konfliktniveauet er enormt højt, det er, hvor forældrene bare skændes enormt meget og sikkert altid har gjort det. Og så bliver det jo ikke nemmere at kommunikere, fordi man så ikke er et par mere. *Sagsbehandler*

Især hvis en eller begge forældre har misbrugsproblemer, eller hvis der har været vold mellem forældrene, er der ifølge flere af de interviewede sagsbehandlere stor sandsynlighed for, at konfliktniveauet bliver meget højt. Som det ses af tabel 7 på side 17, så har der været

påstande om misbrugsproblemer og/eller vold mellem forældrene i 25 ud af de 38 sager, der er omfattet af projektet.

Enkelte sagsbehandlere fremhæver tillige, at sager, der involverer forældre med anden etnisk baggrund end dansk, kan være meget svære at løse. Sådanne sager er der 9 af i projektet.

En anden type sager, der kan være meget konfliktfyldte, er sager med danskere med anden etnisk baggrund. Det kan nogle gange være utrolig konfliktfyldt, for bare det, at kvinden overhovedet bryder ud af ægteskabet, er dybt problematisk. Så der er konfliktniveauet højt fra starten. *Sagsbehandler*

Etnisk betingede forhold kan være med til at komplicere en samværssag, fordi selve det at ophæve et samliv i nogle kulturer ikke er accepteret. Komplikationerne kan også opstå på grund af forskelle i kulturelt betingede opfattelser af andre forhold omkring familien, såsom magtforholdet mellem mænd og kvinder, ejerskabet til børnene eller det offentliges ret til at gribe ind i familielivet. Endvidere kan eventuelle sproglige vanskeligheder betyde, at forældrene bliver usikre med hensyn til sagsprocessen, hvilket i sig selv kan virke konfliktoptrappende.

Det kræver et vist overblik over sin situation at deltage aktivt og konstruktivt i den forhandling, som foregår i forbindelse med en samværssag. Personer, der indgår i en proces, hvor de grundliggende er usikre på, hvad der foregår, og hvilke muligheder de har, reagerer ofte med resignation og skepsis, fordi de ikke kan overskue konsekvenserne af processen. Er det personer, der både sprogligt og kulturelt er på udebane, bliver processen ekstra vanskelig, fordi der hurtigt kan opstå misforståelser og uklarheder om selv de mindste spørgsmål. En mor, der selv giver udtryk for at have svært ved at overskue sagsprocessen ved statsamtet, beskriver, hvordan hendes usikkerhed betyder, at hun ikke tør åbne sig for en egentlig forhandling:

Hvordan vil du forhandle, når du føler, at du står med ryggen mod muren og ikke tør stole på nogen? Jamen, så tør man heller ikke give los på noget som helst. Folk er jo ikke imødekommende, når de er bange; så er du ikke forhandlingsvenlig. *Mor og bopælsforælder*

Flere sagsbehandlere understreger, at højkonfliktsagerne ikke kun findes blandt forældre, der af den ene eller anden grund er særligt udsatte. En stor del af højkonfliktsagerne involverer forældre, ”som har enormt mange ressourcer og hele tiden vil det bedste på alle områder”, som en sagsbehandler udtrykker det. Sagsbehandlerne kan her støde på den udfordring, at forældrene konstant drager sagsbehandlerens vurderinger og ytringer i tvivl, fordi de ikke mener, at sagsbehandleren er bedre kvalificeret til at vurdere sagen end de selv.

Et andet forhold, der kan være medvirkende til, at konflikterne blusser op, er et følelsesmæssigt uafklaret forhold mellem forældrene. Det kan betyde, at den ene eller begge forældre bliver fastholdt i krænkelser og sårede følelser, som er opstået i forbindelse med sam-

livsophævelsen. Dette kan videre føre til, at forældrene hele tiden er mistroiske over for hinanden og tillægger hinanden dårlige motiver, eller at de er meget fokuserede på at finde fejl og mangler, der kan bekræfte deres negative billede af den anden.

Omvendt kan årsagen til et højt konfliktniveau også være, at forældrene *ikke* har haft et langvarigt forhold og en dermed forbundet følelsesmæssig involvering. Især kan det ifølge flere sagsbehandlere være vanskeligt, hvis forældrene ikke har boet sammen efter barnets fødsel, fordi de i så fald ikke har oplevet barnet sammen og derfor ikke har et fælles erfaringsgrundlag at diskutere ud fra:

Mange af de sager, der ender meget konfliktfyldt, det er forældre, som i bund og grund ikke kender hinanden. De har måske levet sammen i et halvt år og gået fra hinanden før fødslen. Når man så skal til at udveksle et lille barn, så er det jo smadder svært, fordi man dybest set ikke kender hinanden og ikke kender hinandens omgangskreds. Det er en type sag, hvor det tit kan være utroligt svært. *Sagsbehandler*

Sagsbehandlerne peger altså på en række forskellige faktorer, der kan føre til, at nogle sager udvikler sig til højkonfliktsager. I en del tilfælde handler det dog om konflikten mellem forældrene, og ikke en umiddelbar uenighed om, hvad der er det bedste for barnet. Dette forhold må dog ikke fjerne fokus fra, at der også er sager, hvor der er en begrundet mistanke om, at barnet mistrives som følge af samværet eller har været udsat for overgreb fra den ene forælder.

4.2 Andelen af højkonfliktsager

Det er meget svært at opstille generelle retningslinier for, hvornår en samværsag kan karakteriseres som en højkonfliktsag. Derfor er det heller ikke muligt at give et sikkert bud på andelen af højkonfliktsager ved statsamtterne. I en rapport fra Socialforskningsinstituttet skønnes, at 10 % af statsamtets sager er "*komplekse/tunge uenighedssager om samværrets overordnede forhold*" (Ottosen 2004a: 29).

Dette tal stemmer nogenlunde overens med de forsigtige skøn, de interviewede sagsbehandlere i Egmont Fondens projekt har givet. Selvom kun enkelte sagsbehandlere har haft konkrete bud på andelen af højkonfliktsager, er alle enige om, at de kun udgør en lille del af det samlede antal sager.

Jeg har selv et indtryk af, at der i virkeligheden ikke er ret mange højkonfliktsager, og det er heller ikke noget, vi taler om som værende en stor belastning for os. Den største gruppe af vores sager glider gennem systemet på en fornuftig måde, uden at der er nogen, der har ødelagt hinandens liv, og uden at de har svinet hinanden til. *Sagsbehandler*

Selvom der er enighed om, at højkonfliktsagerne kun udgør en forholdsvis lille del af statsamtets sager, er der forskellige holdninger til, hvor meget disse sager fylder i den daglige sagsbehandling. Enkelte af de interviewede sagsbehandlere giver – som i ovenstående citat – udtryk for, at højkonfliktsagerne ikke er en stor belastning. Hovedparten finder dem dog meget tidskrævende. En af sagsbehandlerne mener ligefrem, at højkonfliktsagerne optager halvdelen af arbejdstiden:

Lad os nu sige, at jeg har 1000 sager om året, så er det måske de 40, der er højkonfliktsager. Men dem bruger jeg måske 50 % af min tid på. *Sagsbehandler*

Flere sagsbehandlere fremhæver, at forældre i højkonfliktsager ofte meget hyppigt retter henvendelse til statsamtet, hvilket tager meget tid fra den øvrige sagsbehandling. Som en sagsbehandler her fortæller, så betyder det, at højkonfliktsagerne er noget, mange sagsbehandlere gerne undgår:

Det er ikke noget specielt attraktivt sagsområde. Det er de sager, som folk enten flygter fra eller kører ned på. Forældrene ringer jo dagligt mange gange. Og hvis du hele tiden bliver ringet op og forstyrret af bare sådan to sager på en arbejdsdag, så kan du komme klokken 8 om morgenen med de bedste intentioner, men når du går herfra klokken 4 har du ikke nået en pind. På den måde kan de fylde meget. *Sagsbehandler*

Højkonfliktsagerne kan ofte strække sig over mange år. En sagsbehandler fortæller, at der har været sager, der har kørt i alle de 10 år, hun har været i statsamtet. Hermed mener hun ikke nødvendigvis, at der gennem 10 år har været et kontinuerligt sagsforløb. Ofte vil der i højkonfliktsagerne være tale om en række mindre sagsforløb, der alle afsluttes med, at sagsbehandleren træffer en afgørelse. Herefter er der så en stille periode, men efter et par måneder eller måske et halvt år retter forældrene atter henvendelse til statsamtet, fordi der er opstået nye uenigheder omkring samværet.

Flere sagsbehandlere bemærker, at det skærpede ændringskriterium, der trådte i kraft i 2004 har hjulpet meget på arbejdsbyrden i højkonfliktsagerne, fordi det da blev muligt for dem at afvise henvendelser, der kun vedrører mindre ændringer i samværet (se afsnit 2.1).

4.3 Nedtrapning af konfliktniveauet

Hvis en samværssag skal finde en mindelig løsning ved statsamterne, er det en generel forudsætning, at konflikterne kan bringes ned på et niveau, hvor forældrene bliver i stand til at lytte til hinandens synspunkter. Det er derfor vigtigt, at sagsbehandlerne er i stand til at spotte de sager, der kan risikere at udvikle sig til højkonfliktsager, og at de har redskaber til rådighed, der kan bringe konfliktniveauet ned eller i hvert fald forhindre, at det eskaleres yderligere.

Der er blandt de interviewede sagsbehandlere bred enighed om, at den største udfordring er at få nedtrappet konflikterne. Man udvikler hurtigt en fornemmelse for at spotte de konfliktfyldte sager:

Man kan ret hurtigt vurdere, om en sag bliver højkonflikt, for man kan ligesom fornemme, hvordan det starter ud. Men der er ikke altid en opskrift på, hvorfor nogle kan dæmpe sig og andre ikke kan. *Sagsbehandler*

En tidlig indkaldelse af forældrene til et møde kan ifølge flere sagsbehandlere være med til at forhindre, at konflikten eskalerer. I nogle sager er selve det, at den ene forælder henvender sig til statsamtet, med til at hæve konfliktniveauet betydeligt, fordi den anden forælder reagerer meget kraftigt over, at statsamtet skal indblandes i deres indbyrdes konflikt. Hvis sagsbehandleren i en sådan situation hurtigt får forældrene indkaldt til et møde for at tale problemerne igennem og måske få lagt en midlertidig plan for samværet, kan det være med til at give et mere roligt udgangspunkt for den videre sagsbehandling. Endvidere kan det være lettere at fastholde fokus på barnet, hvis den indledende afgrænsning sker på et møde frem for gennem en brevudveksling, hvor sagen let kan løbe løbsk:

Nogle gange kan alle de her breve frem og tilbage optrappe en konflikt utroligt meget, fordi der også bliver skrevet meget, der ikke er helt relevant for sagen. *Sagsbehandler*

En anden måde, hvorpå sagsbehandleren kan nedbringe konfliktniveauet, er ved at prøve at få forældrene til at fokusere på barnets trivsel frem for på deres interne stridigheder. Det kan for eksempel gøres ved at spørge til, hvordan forældrene tror, at deres konflikt påvirker barnet. Mange af de interviewede sagsbehandlere giver imidlertid udtryk for, at dette kan være svært i sager, hvor konfliktniveauet virkeligt er højt:

Vi prøver jo hele tiden at bringe fokus på barnet. Nogle forældre kan sagtens forholde sig til det, men for andre forældre overskygger konflikten langt barnets behov. Det handler slet ikke om barnet og har aldrig handlet om barnet. *Sagsbehandler*

Som tidligere berørt kan et springende punkt i denne forbindelse være, om forældrene har haft en fælles hverdag med barnet. Har de det, er det lettere for sagsbehandleren at få dem til at fokusere på, hvad der er bedst for barnet:

Hvis de aldrig har boet sammen, så kan man godt opgive at få dem til at have et fælles syn på barnet. Hvis de har haft et langt fællesskab – også selvom de har haft mange års adskillelse og mange års konflikter – så kan man godt få dem tilbage til at have fokus på, at det er det samme barn, vi taler om, selvom de selvfølgelig ser det forskelligt. Men det kræver, at man har dem begge to i tale på samme tid. *Sagsbehandler*

4.3.1 Børnesagkyndig rådgivning

Sagsbehandleren har også mulighed for at tilbyde forældrene børnesagkyndig rådgivning eller konfliktmægling. Det er redskaber, som statsamterne har satset stadigt mere på gennem de senere år.

Formålet med børnesagkyndig rådgivning i samværssager er at hjælpe forældrene til at løse deres konflikter om samværet under hensyn til, hvad der er bedst for barnet. Primært ønsker man, at forældrene bliver i stand til selv at finde en løsning på deres problemer; sekundært at konflikternes indvirkning på børnenes trivsel mindskes. Rådgivningen søger at give forældrene en dybere indsigt i deres egen, barnets og den anden forælders situation. Rådgiverne er psykologer eller socialrådgivere med særligt kendskab til familieforhold.

Statsamterne har som udgangspunkt pligt til at tilbyde børnesagkyndig rådgivning, men det kan undlades, hvis sagsbehandleren skønner, at det ikke er nødvendigt eller hensigtsmæssigt.

I en tredjedel af sagerne i projektet oplyser advokaten, at forældrene ikke er tilbudt børnesagkyndig rådgivning. Der er ikke spurgt til sagsbehandlerens konkrete begrundelse for at undlade at tilbyde rådgivning i de enkelte sager. Generelt forklarer sagsbehandlerne dog, at de normalt ikke finder rådgivning nyttig i de sager, hvor konfliktniveauet er meget højt, fordi forældrene ofte ikke er særligt åbne for de nye perspektiver på deres konflikt, som rådgivningen kan tilbyde. Som en sagsbehandler her forklarer, så er netop forældrenes motivation afgørende for, om rådgivningen er gavnlig:

Hvis konfliktniveauet er højt, så hjælper rådgivningen som regel ikke, for forældrene er ikke motiveret for at lytte til det, den anden siger. Det går mere ud på bare at komme af med noget selv. For to forældre, der har haft et ekstremt højt konfliktniveau, men som er motiveret for at gøre noget ved det; der kan vi gå ind og hjælpe. *Sagsbehandler*

I 25 af de inkluderede sager i projektet skønnede den pågældende sagsbehandler, at der trods det høje konfliktniveau var grund til at tilbyde børnesagkyndig rådgivning. I 8 af disse sager blev tilbudet imidlertid afslået af forældrene. De forældre, der er blevet interviewet, begrundede deres afslag med, at de ikke troede på, at rådgivningen kunne hjælpe dem. Som en af dem udtrykker det:

Det har jeg sagt nej til. Jeg kan ikke se nogen grund til det, for jeg giver mig ikke.
Mor, bopælsforælder

I de resterende 17 sager har mindst en af forældrene taget imod tilbuddet om børnesagkyndig rådgivning. I alt er ni af disse forældre blevet interviewet. Ingen af dem føler dog, at de har fået noget ud af rådgivningen, hvilket understøtter sagsbehandlerens vurdering af, at børnesagkyndig rådgivning ikke er særlig anvendelig i højkonfliktsager. En af forældrene synes at tage afstand fra selve den psykologiske tilgang til samværskonflikten:

Jeg synes, at det var en forvirrende omgang. Det var noget hjernevrideri ud over alle grænser.
Mor, bopælsforælder

En anden er noget skarpere i tonen. Han finder direkte, at de børnesagkyndige er inkompetente og uden evner til at yde seriøs rådgivning. Citatet er samtidig en god illustration af den uforsonlige holdning, som nogle af forældrene har over for statsamtet, og som betyder, at de i udgangspunktet er meget skeptiske over for de forskellige tiltag i sagsbehandlingen. Dette vil blive behandlet yderligere i afsnit 5.2.

De såkaldt børnesagkyndige folk er nogle høns. De kan ingenting. Jeg kunne lige så godt bede et bundt kanariefugle komme med gode råd, for niveauet af deres spørgsmål er sådan noget man siger til hinanden, når man er 17 år og sidder og snakker problemer.
Far og samværsforælder

En tredje forælder forklarer, at hun direkte fandt rådgivningen ubehagelig, fordi hun følte, at den børnesagkyndige såede tvivl om hendes evner og ytringer:

Jeg har ikke fået noget konstruktivt ud af det. Jeg følte decideret, at den børnesagkyndige modarbejdede mig til nogle af samtalerne. Jeg har følt mig meget angrebet på den, jeg var, på at det ikke var ok, det jeg sagde. *Mor, bopælsforælder*

Den forælder, der har udtalt sig mest positivt om den børnesagkyndige rådgivning, giver udtryk for, at hun var motiveret for at finde en løsning, men hun følte ikke, at den børnesagkyndige formåede at give hende og hendes eksmand redskaber til at komme overens:

Jeg kunne godt tænke mig, at der var tid til at gå lidt mere ind i noget parterapi; på en eller anden måde støtte os i stadig at kunne finde hinanden, for vi er stadig afhængige af at kunne sammen. Vi har jo børn sammen. På den måde manglede der noget. Jeg gik ud med sådan en lidt flad følelse. *Mor, bopælsforælder*

4.3.2 Konfliktmægling

Siden 2001 har samtlige statsamter haft mulighed for at tilbyde forældre i samværsager konfliktmægling. Ligesom børnesagkyndig rådgivning sigter konfliktmægling mod at styrke forældrene til selv at deltage aktivt i løsningen af deres konflikt. Mæglingen ledes af en sagsbehandler ved statsamtet, der har fået en særlig mægleruddannelse.¹² Det er aldrig den samme person, som i øvrigt behandler forældrenes sag i statsamtet, og de oplysninger, der kommer frem i mæglingssituationen, må ikke anvendes i den øvrige sagsbehandling.

Til forskel fra den børnesagkyndige rådgiver er mægleren udelukkende procesleder og blander sig principielt ikke med sin faglige ekspertise. Det er hovedtanken bag konfliktmægling, at det er forældrene selv, der skal finde løsningen på deres konflikt, da de mest tilfredsstillende og holdbare løsninger er dem, forældrene selv tager initiativ til. Derfor forudsætter

¹² Konfliktmægling og mediation er to ord for samme tanke. Det vil sige, at den mæglingssuddannelse, sagsbehandlerne har fået, bygger på de samme principper og teknikker som advokaternes mediatoruddannelse.

konfliktmæglingen i endnu større grad end den børnesagkyndige rådgivning, at forældrene er i stand til at lytte til hinanden og komme med konstruktive løsningsforslag.

Ifølge Center for Alternativ Samfundsanalyse (CASA), der i 2004 evaluerede konfliktmæglingen i statsamtterne, er resultaterne af konfliktmægling overvejende positive. Det konstateres dog samtidig, at metoden bedst egner sig til sager med et lavt konfliktniveau. I evalueringsrapporten gives eksempler på positive resultater i sager med selv et meget højt konfliktniveau. Det konkluderes imidlertid, at et positivt resultat forudsætter, at forældrene er motiverede, og at de ved, hvad de kan forvente af mæglingssituationen. Endvidere konkluderes det, at det primært er mere veluddannede forældre, der drager nytte af ordningen (Henriksen et al. 2004).

Blandt de interviewede sagsbehandlere er der en udpræget entusiasme omkring muligheden for at løse samværskonflikter ved konfliktmægling. Samtidig er der ikke stor tiltro til, at man med konfliktmægling kan opnå gode resultater i de sager, der er omfattet af dette projekt. Det skyldes, dels at mange af de involverede forældre ikke har ressourcerne og det personlige overskud til på konstruktiv vis at gennemføre en mægling, dels at konflikterne i mange tilfælde er eskaleret til et punkt, hvor forældrene ikke er i stand til at lytte til hinanden:

Konfliktmægling er jo smadder godt til mange forældre. Der er så også bare nogen, som på en eller anden måde er for svage – både socialt og intellektuelt – til, at de magter det.

Sagsbehandler

Jeg er en stor tilhænger af konfliktmægling, og vi har rigtig gode erfaringer med det. Men vi kan heller ikke komme uden om, at har forældrene først krydset et vist punkt – jeg har døbt det 'the point of no return' – så kan vi kalde dem ind til rådgivning og konfliktmægling nok så mange gange, og hvis de kommer ind, så handler det om, at de har ret, og at den anden skal vide, at vedkommende har uret. Så i de virkelig tunge sager, der synes jeg ikke, vi rykker dem særligt meget. Der skal det gribes an på en anden måde. *Sagsbehandler*

Af de 38 sager, der er omfattet af projektet, har der været tilbudt konfliktmægling i 7, men mæglingen er kun blevet gennemført i 3 sager. To af de forældre, der har afslået tilbudet om konfliktmægling, begrundet det med, at de ikke har tillid til modparten. Som for eksempel denne mor:

Rent psykisk havde jeg det sådan, at jeg skulle ikke sidde over for ham og blive kørt helt ned i kælderens. Han lyver fuldstændigt uhæmmet. *Mor, bopælsforælder*

To af de interviewede forældre har deltaget i konfliktmægling ved statsamtet, men ingen af dem med et vellykket resultat. En af de interviewede forældre giver her sin vurdering af forløbet. Han var i udgangspunktet meget skeptisk over for metoden, men mener dog, at den måske kan fungere for andre forældre:

Jeg tror ikke på det. Vi prøvede noget konfliktmægling, men det førte jo ganske rigtigt til det rene ingenting. En omgang lorumlarum. Det kan godt være, at det fungerer i sager, hvor begge forældre er velfungerende. *Far, samværsforælder*

En enkelt sag i projektet vidner imidlertid om, at konfliktmægling *kan* være en udmærket måde at løse selv meget konfliktfyldte samværsager. Sagen blev dog ikke mæglet ved statsamtet, men ved byretten. Det skete efter samværsagen ved statsamtet var gået i hårdknude og derefter overgik til fogedretten, fordi moren nægtede at udlevere sit barn til samvær med faren. Hun har i dag følgende kommentar til resultatet af konfliktmæglingen:

Det minder lidt om en julehistorie; man tør dårligt tro på, at det fortsætter. På daværende tidspunkt havde jeg helst set, at faren gik ud og druknede sig selv, for jeg havde ikke nogen som helst tillid til eller tro på, at han ville blive bedre. Men det er et fantastisk godt resultat, der kører i øjeblikket. Når vi ender derhenne, hvor det glade barn, jeg sender derned, er det glade barn jeg får igen, så synes jeg det er en fed løsning. *Mor, bopælsforælder*

4.4 Opsamling

Det er svært entydigt at give en karakteristik af, hvilke samværsager der ender med et meget højt konfliktniveau. Dog synes det at være kendetegnende for disse sager, at der er meget andet på spil end blot uenighed om samvær, og der synes at være en tendens til, at hensynet til børnene overskygges af forældrenes interne stridigheder. Ofte vil der være tale om forældre, som af den ene eller anden grund er socialt og psykisk udsatte, eller som har en lang historie med interne konflikter bag sig.

Selv om højkonfliktsager kun udgør en lille andel af det samlede antal sager ved statsamtet, giver flere sagsbehandlere udtryk for, at disse sager beslaglægger en uforholdsvis stor del af deres tid og ressourcer. Dertil kommer, at det er meget svært for sagsbehandlerne at nedtrappe konfliktniveauet i disse sager. Hverken statsamtets tilbud om børnesagkyndig rådgivning eller konfliktmægling har indtil videre vist sig særligt anvendelige i højkonfliktsagerne. Ifølge sagsbehandlerne skyldes det, at en stor del af forældrene ikke har ressourcer og overskud til at indgå i sådanne forløb på konstruktiv vis. Desuden betyder det høje konfliktniveau ofte, at forældrene er meget skeptiske over for statsamtets tiltag. At børnesagkyndig rådgivning og konfliktmægling kun har meget begrænset effekt i højkonfliktsagerne bekræftes tillige af Mai Heide Ottosens undersøgelse af statsamtets praksis i samværsager (Ottosen 2004a).

5 Forældre i en højkonfliktsag

Hensigten med dette kapitel er at tegne et billede af den situation, forældre i en stærkt konfliktfyldt samværssag står i. Med udgangspunkt i de kvalitative interviews beskrives, hvilke tanker forældrene i projektet gør sig om deres sag, hvilke udfordringer de står over for, og hvordan de tackler dem.

Endvidere rettes fokus på den advokatbistand, som forældrene har fået gennem Egmont Fondens projekt. Hensigten hermed er at beskrive, i hvilket omfang advokatbistanden har været en lettelse for forældrene, både i relation til selve sagsprocessen ved statsamtet og i relation til sagens indflydelse på forældrenes hverdag.

5.1 En byrde i hverdagen

Der er meget vide rammer for, om en forælder har kunnet modtage støtte til advokatbistand gennem projektet. Ud over at alle de involverede forældre er indblandet i en samværssag præget af et højt konfliktniveau, har det eneste inklusionskriterium været, at de er i en økonomisk situation, hvor de ikke umiddelbart har råd til selv at bekoste en advokat. De vide rammer betyder, at forældrene i projektet er meget forskellige, både hvad angår uddannelse og erhvervssituation, som det er beskrevet i afsnit 3.1, men også hvad angår de menneskelige ressourcer, der skal til for at få en hverdag til at fungere.

Interviewene med 22 af forældrene i projektet efterlader det indtryk, at en stor del af forældrene generelt ikke har problemer med at få hverdagen til at fungere. Der er tale om resourcestærke mennesker, som – med undtagelse af deres aktuelle samværssag og eventuelt en forudgående skilsmisse – ikke har videre berøring med det sociale og juridiske system. Der er dog også en stor del af de interviewede, der befinder sig i en livssituation, der synes væsentligt mere vanskelig end tilfældet er for den gennemsnitlige befolkning. Det være sig personer, der kæmper med forskellige grader af fysiske, psykiske og sociale problemer, og som for fleres vedkommende er fuldstændigt afhængige af hjælp fra det offentlige.

Fælles for forældrene er dog, at de alle giver udtryk for, at den samværssag, de enten har været igennem eller stadig sidder midt i, har fyldt utroligt meget i deres hverdag og krævet en stor del af deres energi. Derfor udtrykker alle forældrene også dyb taknemmelighed over at kunne få støtte til advokatbistand gennem projektet.

En mor, der efter en opslidende skilsmisse er kommet ud af et voldeligt ægteskab, undrer sig over, at man normalt ikke kan få støtte til advokatbistand i samværssager, når man kan få det til juridiske problemstillinger, der ikke er nær så krævende:

Jeg har været igennem både straffesager, bodelingssager, økonomiske sager og særejesager – og nu også samværssagen. Samværssagen er den, der har påvirket mig klart mest. Så jeg sidder jo helt uforstående tilbage, når det er den, man økonomisk prioriterer dårligst, i og med man ikke kan få støtte til advokatbistand. I sidste ende er det børnene, det går ud over. Det kan man ikke undgå, når overskuddet går til alt muligt andet. *Mor og bopælsforælder*

At de interviewede forældre er meget påvirkede af deres samværssag hænger selvfølgelig sammen med, at konflikterne angår det mest dyrebare de har, nemlig deres børn. For nogle af bopælsforældrene er alene udsigten til, at deres børn skal have kontakt med en person, som de enten frygter eller nærer dyb afsky over for, nærmest ubærlig:

Det, der er svært, det er, at han skal have hende. Det kan jeg slet ikke have.
Mor og bopælsforælder

Enkelte af de interviewede forældre har ikke samvær med deres børn. For dem er det selvfølgelig afsavnet til børnene, der er den altoverskyggende kilde til frustration:

Nogle gange kan jeg blive så gal over sagen. Især her op til jul gør det virkelig ondt. Jeg kørte derop her i sommer og sad ved stranden. Der så jeg godt børnene, men jeg kontaktede dem ikke. Bare jeg lige så dem der, så hvordan de ser ud nu, det har meget at sige.
Far, intet samvær

Også i de sager, hvor der hos bopælsforælderen er en – mere eller mindre modvillig – accept af, at der skal være samvær, er der en række forhold, der gør, at samværssagen fylder utroligt meget i hverdagen. For mange af de interviewede forældre er det især følelsen af, at de ikke kan overskue alle de forskellige problemstillinger og dilemmaer, som opstår i forbindelse med en samværssag, der tærer på deres overskud. Det er svært at finde ud af, hvilke muligheder de har, og hvad konsekvenserne er for dem selv og deres børn, i en situation, hvor juridiske spørgsmål og dagligdags problemstillinger vikles ind i hinanden. Dette giver en af de interviewede fædre blandt andet udtryk for. Han er af sin ekskone blevet beskyldt for incest mod deres fælles piger. Der er tale om en mand, der på alle måder virker ressourcestærk, og selvom han finder anklagen fuldstændig grundløs, lægger sagen et stort pres på ham:

Det sværeste har været at overskue det hele, at holde på alle trådene. Lige pludselig sad jeg med en anklage om pædofili på mig – over mine egne børn. Følelsesmæssigt er det hårdt at sidde med sådan en anklage på sig. Der kommer en masse sindssyge tanker, som kører rundt: Hvor meget tør jeg for eksempel, når de har været på toilettet? Og så alt det juridiske i forhold til det: Hvor står jeg egentlig? Hvad er mine rettigheder? Hvem skal jeg ringe til, så tingene bliver undersøgt, og det rette kommer frem i lyset? *Far og samværforælder*

Det gælder for flere af sagerne i projektet, at konflikterne mellem forældrene ikke er isoleret til samværssagen, men også implicerer forskellige retlige forløb såsom forældremyndigheds-

sager eller anklager om vold og overgreb mellem forældrene eller over for børnene. Der er også mange af forældrene, der på forskellig vis er i kontakt med det sociale system. Det betyder, at en stor del af forældrene er i en situation, hvor de må acceptere, at en række forskellige myndighedspersoner har indsigt i såvel som indflydelse på meget private forhold. Som en mor her fortæller, så kan det føre til en følelse af, at man bliver angrebet alle vegne fra:

Når du er i sådan en situation her, er du ekstremt følsom, fordi du er blottet alle vegne henne. Alle ved alt om dig. Statsamtet ved alt om dig, om dit barn, om jeres hverdag, om jeres liv. Retten ved alt. Og politiet. Man føler sig fuldstændigt blottet i forhold til sit barn og til sig selv og ens privatliv og føler, at man bliver angrebet alle steder fra.

Mor og bopælsforælder

Noget, der i særlig grad kan føre til, at forældrene føler sig blottet, er, hvis de har været gennem et forløb, hvor deres forældreevne er blevet vurderet. I flere af de sager, der er med i projektet, lyder den psykologfaglige vurdering, at den ene eller begge forældre har en 'nedsat forældreevne'. Det er selvfølgelig en hård vurdering at få, og som en mor her fortæller, bliver den ekstra hård at leve med, hvis man stadig har ansvaret for sine børn i hverdagen:

Det har været hårdt at blive beskyldt for, at man ikke er egnet som mor; især når man stadig må være sammen med sine børn. *Mor og bopælsforælder*

Når forældrenes hverdag i høj grad belastes af den samværssag, de er involveret i, er det næsten uundgåeligt, at det også påvirker deres børn. I næste kapitel beskrives, hvordan dette kommer til udtryk, og hvorvidt forældrenes advokatbistand kan afhjælpe nogle af problemerne i den forbindelse.

5.2 Forholdet til statsamtet og sagsbehandleren

Det store flertal af de forældre, der er interviewet i forbindelse med evalueringen, er meget kritiske over for sagsbehandlingen i statsamtet. Det er en kritik, der har mange forskellige udtryk, og som retter sig både mod statsamtet generelt og mod de enkelte sagsbehandlere.

Når en del af forældrenes kritik gengives i dette kapitel, skal det imidlertid ikke opfattes som en objektiv kritik af hverken statsamtet eller de enkelte sagsbehandlere. Sagsbehandlingen i statsamtet har ikke været mål for denne evaluering, og der er derfor ikke foretaget en dataindsamling, der kan danne grundlag for en sådan kritik. Derudover er det indtrykket fra interviewene med forældrene, at en del af den kritik, der fremføres, også afspejler forældrenes følelsesmæssigt udsatte situation og ikke kun den sagsbehandling, de har modtaget i statsamtet.

At forældrenes kritik af sagsbehandlingen skal ses i lyset af deres udsatte situation, gør dog på ingen måde forældrenes kritik mindre relevant at lytte til. Der er ingen tvivl om, at der fra

forældrenes side er tale om både oprigtige og dybtfølte frustrationer over en sagsbehandling, der i vidt omfang ses som en indgriben i meget personlige forhold. Kun gennem at lytte til forældrenes kritik, vil man kunne få indsigt i, hvorfor forældre og sagsbehandlere i nogle sager har svært ved at samarbejde.

Forældrene fortæller i interviewene om forhold, der kan være med til at forklare de frustrationer i forbindelse med sagsbehandlingen, som de fleste af dem giver udtryk for. Flere fortæller, at de føler en høj grad af afmagt i forhold til sagsbehandlingen, og at ventetiden og uvisheden tærer på deres overskud:

Jeg synes, sagsbehandlingstiden er enormt lang. Man går i en venteposition og ved ikke, om man er købt eller solgt. Og der går bare tre måneder, et halvt år. Du hører ingenting. Det synes jeg virkelig er frustrerende, for man går i sådan en negativ boble, og så sker der bare ikke noget. Du hænger i luften, og det bliver du bare ved med. *Far, intet samvær*

Følelser som disse kan i høj grad være med at gøre forældrene tyndhudede og for nogle måske betyde, at deres frustrationer projiceres over på sagsbehandleren og dennes håndtering af sagen. Nogle af forældrenes forhold til statsamtet og sagsbehandleren er endvidere præget af, at de gennem mange år har været afhængig af hjælp fra det offentlige. Det har for enkelt betydet, at de nærmest har udviklet en overfølsomhed over for sagsbehandlere i almindelighed, hvilket denne mor meget klart giver udtryk for:

Jeg har ikke tillid til statsamtet og til sagsbehandlere, og det er på grund af min fortid. Jeg har mistillid til systemet i det hele taget. Jeg har kæmpet med dem, siden jeg var 12 år gammel. Jeg kan bare ikke fordrage de der sagsbehandlere, og det er fordi, det er systemet; det er lige meget, om det så er statsamtet, eller om det er kommunen, eller om det er børnepasning. *Mor med deleordning*

Forældrenes skepsis i forhold til sagsbehandlingen kommer for en stor dels vedkommende til udtryk i, at de føler, sagsbehandleren tager parti til fordel for deres tidligere partner. Især er der blandt de interviewede mænd en opfattelse af, at den store overvægt af kvindelige sagsbehandlere betyder, at de får en uretfærdig sagsbehandling.

Forældrenes frustration over sagsbehandlingen har dog mange forskellige udtryk. I det følgende beskrives nogle af de mere gennemgående temaer. Sideløbende fokuseres på, i hvilket omfang advokatbistanden har været en hjælp for forældrene.

5.3 Rettigheder, muligheder og praksis

De fleste forældre giver udtryk for, at det er en meget uoverskuelig proces at skulle gennem en samværssag, fordi det er svært for dem overhovedet at gennemskue deres rettigheder og muligheder.

Når en forælder retter henvendelse til statsamtet i forbindelse med en samværssag, har statsamtet pligt til at oplyse om, hvilke regler og hvilken praksis der gør sig gældende på området. Imidlertid er det kun 3 af de 22 interviewede forældre, der føler, at statsamtet har levet op til dette, mens 14 forældre finder, at statsamtets vejledning enten har været mangelfuld eller helt fraværende. De føler, at de selv skal være opsøgende og spørge ind til konkrete forhold, hvis de skal have oplysninger om regler og praksis. Som én forælder her kommenterer, så kan det imidlertid være svært, hvis man ikke ved, hvilke forhold der er at spørge ind til:

Det er som om, man selv skal stille de rigtige spørgsmål. Og hvilke spørgsmål skal man stille, når man egentlig ikke ved, hvordan man skal gøre? *Mor og bopælsforælder*

En af forældrene mener ligefrem, at statsamtets manglende vejledning var medvirkende til, at hun mistede kontakten til sin 8-årige søn ved en tidligere samværssag. Hun valgte på det tidspunkt frivilligt at afgive forældremyndigheden, fordi hun blev ramt af en depression og i en længere periode ikke kunne overskue forældreansvaret. Det betød, at hun i flere år stort set ikke så sin søn, fordi faren nægtede at udlevere ham til samvær:

Jeg kunne faktisk godt have beholdt forældremyndigheden og fået den hjælp, jeg skulle have haft, men det vidste jeg ikke dengang. Det kunne have været en rigtig god løsning, hvis der var en person dengang, der havde sagt: 'Sådan og sådan er lovgivningen, og de og de muligheder har du.' *Mor og samværsforælder*

Det er netop en sådan person, forældrene føler, de har fået med den advokat, de har fået stillet til rådighed gennem projektet. Alle de interviewede forældre giver udtryk for, at de har fuld tillid til, at deres advokat kender juraen på området, er vidende om deres rettigheder og kan oplyse dem om deres muligheder. Det giver forældrene en fornemmelse af tryghed:

Det er en tryghed at have en, der kender alle de her paragraffer og den her jungle af al mulig jura; en som ved, hvad hun laver, og har nogle erfaringer. Jeg har jo ikke nogen idé om, hvad der er rigtigt, og hvad der er forkert. *Mor og bopælsforælder*

Ud over at advokaternes juridiske ekspertise giver forældrene en betryggende vished om, at de handler på et sikkert grundlag og på den rette måde, kan advokaternes kendskab til den gældende praksis på området også være gunstig for sagsprocessen. Ifølge flere af de interviewede sagsbehandlere kan forældrenes manglende kendskab til praksis nogle gange betyde, at de står stejlt på krav, som de ikke har en reel chance for at få igennem. Dette kan i sig selv være medvirkende til, at nogle sager går i hårdknude.

Det er som nævnt sagsbehandlernes opgave at oplyse forældrene om praksis, men især i højkonfliktsagerne kan det være svært for sagsbehandlerne at trænge igennem til forældrene, fordi de er tilbøjelige til at opfatte oplysninger, der går dem imod, som angreb. I sådanne situ-

ationer kan det være betydeligt lettere for en advokat at få forældrene til slække på deres krav, fordi advokaten nyder forældrenes fulde tillid:

Advokater har jo netop den fortrolighed med klienterne, som vi aldrig kan få. De stoler meget mere på, hvad deres advokater siger. Så hvis en advokat har et godt indblik i området, så kan de jo sige til klienten: *'Du skal nok regne med, at der kommer noget samvær. Skal vi så ikke prøve at lave en ordning, så der kommer en god løsning.'* Så advokaterne kan helt klart flytte noget fokus, fordi forældrene stoler på, det er det rigtige. *Sagsbehandler*

I værste fald kan forældrenes manglende kendskab til regler og praksis i forbindelse med sagsbehandlingen give anledning til situationer, hvor deres retssikkerhed kan blive bragt i fare. Det vidner en af sagerne i projektet om. Der er tale om en sag, hvor en mor har nægtet at udlevere sin datter til samvær med faren, fordi det er kommet frem, at han for år tilbage har opført sig blufærdighedskrænkende over for en datter, som moren har fra et tidligere ægteskab. Mod at love faren samvær med deres fælles datter overtaler moren ham til at skrive et brev til statsamtet, hvor han erkender de krænkende forhold. I overensstemmelse med normal praksis vælger sagsbehandleren at sende en kopi af brevet til moren. Hun sender herefter farens tilståelse til hans familie, arbejdsgiver og venner samt til politi og kommune, hvilket får store følelsesmæssige følger for ham. For at undgå igen at komme i en lignende situation, tager faren herefter kontakt til en advokat, som tilfældigvis er omfattet af Egmont Fondens projekt.

Udover at faren nægtes samvær med sin datter, får sagen ikke yderligere juridiske konsekvenser. Den kan dog tjene som eksempel på, hvordan et manglende kendskab til regler og praksis i forhold til sagsbehandlingen kan betyde, at en forælder bringer sig i en situation, der kan få alvorlige konsekvenser for vedkommende – personligt såvel som juridisk.

5.4 Kontakt til myndigheder

Korrespondance mellem forældre og statsamt udgør en stor del af sagsbehandlingen. Det foregår som regel skriftligt, når forældrene gør statsamtet opmærksom på forhold omkring samværet, som de finder utilfredsstillende, og når de svarer på modpartens påstande og krav. Også statsamtets information til forældrene om sagsgangen er skriftlig. Imidlertid giver mange af forældrene udtryk for, at den skriftlige kommunikationsform kræver mange ressourcer og kan være forbundet med store frustrationer.

For nogle forældre kan alene det at skulle formulere sig på dansk være svært. Dels tager det lang tid, dels er de bekymrede for, om deres breve bliver forstået af sagsbehandlerne. Dette gør sig selvfølgelig især gældende for forældre, der ikke er født og opvokset i Danmark; som her en mor af sydamerikansk oprindelse:

Jeg har en hel masse skavanker med at skrive på dansk. Det kræver, at folk har overskud til at læse det. *Mor og bopælsforælder*

Der er imidlertid også en stor del af forældrene med dansk baggrund, der har svært ved at skrive de breve, der skal skrives i forbindelse med deres samværssag. Enkelte fortæller, at de generelt har meget svært ved at formulere sig skriftligt, fordi de enten er ordblinde eller kun har modtaget meget begrænset skoleundervisning. For mange af forældrene drejer det sig imidlertid om, at de føler sig usikre med hensyn til de juridiske formuleringer, som de mener er nødvendige, hvis deres ord skal tillægges vægt. De føler derfor ikke, at deres hverdagsdanske slår til:

Mange gange ved du ikke, hvordan du skal formulere dig brevmæssigt, for du skal skrive det der retssprog, de bruger, før du kan slå igennem. *Stedmor og bopælsforælder*

Ordlyden af de breve, statsamtet sender til forældrene, kan være med til at forstærke følelsen af, at det kræver et særligt sprog for at kunne begå sig skriftligt i en samværssag. Nogle af forældrene har ganske enkelt svært ved at forstå, hvad der står i brevene fra statsamtet. Når de samtidig føler, at indholdet af brevene kan have store konsekvenser for deres videre liv, kan den manglende forståelse give anledning til store frustrationer. Her kan advokaten være et nyttigt mellemlid:

Min advokat kan bedre forklare, hvad der står. Nogen gange, når hun har sendt nogle breve fra statsamtet til mig, så har hun overstreget noget med gult tusch, og så har hun skrevet nedenunder med småt, hvad det betyder. *Mor og bopælsforælder*

Næsten alle forældrene giver derfor udtryk for, at det er en stor lettelse for dem, at kontakten til statsamtet går gennem deres advokat. På den måde slipper de for den usikkerhed og det arbejde, der er forbundet med både at forstå og formulere sig i et sprog, hvor de ikke føler sig hjemmevant. Som en mor her fortæller, kan det betyde, at der er mere overskud til at tage sig af børnene:

I starten prøvede jeg at sidde og skrive brevene til statsamtet, og de blev meget lange og følelsesladede. Nu tager jeg det i telefonen med advokaten, når der er noget nyt, og så skriver hun brevene. Så er det et kvarter eller en halv time, jeg skal bruge, og så kan jeg koncentrere mig om børnene igen. *Mor og deleforælder*

Som tidligere nævnt kan den brevudveksling, der finder sted mellem forældrene og statsamtet, medvirke til, at konfliktniveauet optrappes i en samværssag. En af grundene hertil er, at statsamtet har pligt til at holde begge forældre underrettet om, hvad der sker i deres sag. Det betyder blandt andet, at de breve, som den ene forælder skriver til statsamtet, som udgangspunkt skal videresendes til den anden forælder. Brevene indeholder ofte kritik og beskyldninger i forhold til den anden forælder, og der kan derfor hurtigt blive skabt en anspændt situ-

ation, hvor korrespondancen til statsamtet domineres af personlige og sårende angreb forældrene imellem. Hvis korrespondancen imidlertid går gennem en advokat, kan det filtrere forældrenes personlige udfald mod hinanden fra, hvilket flere af forældrene fremhæver som positivt:

Når man er en almindelig lægmand som mig, så kan man jo godt blive lidt gal ind i mellem og fyre noget lort af, som man ikke lige skulle have fyret af. Især når jeg har den der afmagtsfølelse, så kan jeg sgu godt blive lidt hidsig. Og på den måde er det meget godt, at man har sådan et mellemlid. Det er min advokat fantastisk god til. Hun uddrager essensen, og så skriver hun det bare på en pænere måde, end jeg ville have gjort. *Far, intet samvær*

Udover at advokaten er bedre til at formulere sig korrekt, har flere af de interviewede forældre også indtryk af, at statsamtet tager brevene mere seriøst, når de er underskrevet af en advokat.

Også de interviewede sagsbehandlere er opmærksomme på, at advokater kan være et gavnligt mellemlid i den skriftlige korrespondance mellem forældre og statsamt; især i sager hvor konfliktniveauet enten er højt eller forældrene ressourcetsvage. Flere giver udtryk for, at det er lettere at kommunikere skriftligt med en advokat, end med en forælder, der ikke skriver særligt godt eller er meget følelsesladet i sin argumentation. Sagsbehandlerne fremhæver især det fordelagtige ved, at advokatens mere moderate formuleringer direkte kan være med til at nedbringe konfliktniveauet. Yderligere er advokaterne bedre til kun at forholde sig til det, der er relevant for sagsbehandlingen:

Hvis en advokat skal svare på et meget personligt indlæg fra den ene af parterne, så får man sorteret noget af den mudderkastning fra, som gør, at det næste indlæg, vi får, er ligeså svinet. Så alene den filtrering gør helt klart, at man får nedtrappet konflikten. Og så kan det gøre det, at man får svar på de relevante ting, hvorimod hvis det er forældrene selv, der skal sidde og skrive, så kan det nogle gange blive et svar på alle de ting, de syntes var ubehagelige. Og så glemmer de at svare på, om faren så måtte have efterårsferien i de lige år eller ikke. *Sagsbehandler*

Der er intet mærkeligt i, at sagsbehandlere ofte har lettere ved at kommunikere med advokater, da de har samme juridiske skoling og derfor samme tilgang til at beskrive de påstande og krav, der er i en konflikt. Det er derfor lettere for en sagsbehandler at handle på baggrund af et brev fra en advokat end fra en forælder. Det kan være med til at forklare, hvorfor en del af forældrene er af den opfattelse, at breve fra advokater tages mere seriøst end breve fra forældre.

5.5 Behovet for støtte

Den hjælp forældrene får gennem advokatbistanden rækker ud over de mere traditionelle advokatopgaver, som er behandlet i det ovenstående. Det måske vigtigste udbytte af advokatbistanden er, at forældrene med advokaten har fået en person, som de føler er på deres side, og som har forståelse for deres situation.

5.5.1 En at tale med

Forældrene i dette projekt er alle i en situation, hvor de skal tage stilling til svære problemstillinger af stor betydning for både deres egen og deres børns hverdag. I sådan en situation har de fleste mennesker behov for at have nogen, der kan lytte til deres problemer, og med hvem de kan drøfte de dilemmaer, som optager dem. Flere forældre har i den forbindelse udtrykt skuffelse over statsamtets sagsbehandling, fordi de ikke synes, at sagsbehandlerne tager sig tid til at lytte og give dem råd. Nogle har endda en fornemmelse af at være til besvær, når de ringer til statsamtet vedrørende deres sag:

Da jeg endelig prøvede at snakke med min sagsbehandler, så synes jeg bare, at hun var afglidende. Jeg følte ikke, at hun havde givet sig tid til mig og sat sig ind i mit problem og komme med en løsning eller bare snakke om det. Det var sådan meget koldt og kynisk. Man får en følelse af, at sagsbehandlerne er meget fordomsfulde; at de synes, vi er nogle besværlige nogen, der bare kommer og har problemer. *Mor og bopælsforælder*

De interviewede sagsbehandlere er meget opmærksomme på forældrenes behov for at snakke om deres sag og for, at sagsbehandlerne udtrykker forståelse for deres situation. Interviewene efterlader et klart indtryk af, at der blandt sagsbehandlerne er en høj grad af forståelse for forældrene og deres situation. Samtidig også er der stor forsigtighed med at lade forståelsen komme til udtryk over for forældrene. Flere sagsbehandlere giver udtryk for, at de er i et dilemma mellem på den ene side at opnå forældrenes tillid og på den anden side at opretholde deres upartiskhed. Her vægter upartiskheden tungest:

Jeg tror mange gange, at det med at blive holdt i hånden og have en at ringe til er vigtigt. Jeg ser det som min opgave at hjælpe folk med alt det, jeg kan, men når vi kommer til de to ting, er det ikke min opgave. Begynder du først at lytte til deres personlige problemer, som ikke nødvendigvis relaterer til samværet, så rykker upartiskheden sig også lidt, for så føler de, at du har taget parti for dem. *Sagsbehandler*

Det professionelle forbehold, som sagsbehandlerne har overfor at blive personligt engageret i sagerne, kan være med til at forklare den følelse af ikke at blive hørt, som flere af forældrene giver udtryk for. Her har advokaterne en helt anden mulighed for at udvikle et tillidsfuldt og fortroligt forhold til forældrene. Det er da også advokatens støttende rolle, som både sagsbehandlere, advokater og forældre ser som den måske vigtigste funktion ved at tilbyde advokatbistand i samværsager.

Udover at forældrene med advokaten får en person, der har indsigt i de juridiske spørgsmål, har advokaten tillige mulighed for uforbeholdent at sætte sig ind i den enkelte forælders situation og lytte til alle de overvejelser og frustrationer, der knytter sig til samværssagen. En forælder, der ellers er positiv i sin vurdering af statsamtet og sagsbehandlerne, fortæller, at det giver en ro omkring hele sagsforløbet, når man har mulighed for at få fortalt uddybende om sin situation:

Først og fremmest har advokaten hørt mig tale. Hvad drejer det sig om? Der var tid til at bygge en livspyramide. Det er der ikke mulighed for i statsamtet, selvom juristen gør det så godt som muligt. Hvis ikke jeg havde haft sådan nogle samtaler med min advokat, så tror jeg ikke, det havde været så optimalt, og jeg ville heller ikke have den ro. *Mor og bopælsforælder*

En anden forælder giver ligeledes udtryk for den lettelse og hjælp, det er at have en at tale med om sin sag. Igen fremhæves den ro, som advokatbistanden medfører:

Det har fået mig til at tænke på en anden måde. Det har fået mig til at lade være med at gå med på vognen og kæmpe med i den krig, der har været. For jeg har ligesom fået luft og fået lagt det hele i de rigtige kasser og fået sagt de ting, der skal siges. Det jeg så har fået ud af det, det er ro. *Mor og samværforælder*

Mange af de interviewede forældre understreger betydningen af, at de med advokaten har fået en person, de kan tale med om alle de problemer, overvejelser og frustrationer, som samværssagen giver anledning til. At have en at dele sine tanker med er vigtigt i en krisesituation, men det er ikke alle, som har mulighed for det. Selvom det ikke er noget, denne evaluering har fokuseret direkte på, er det indtrykket fra interviewindsamlingen, at en del af forældrene ikke har personer tæt på, som de kan tale med om sagen. Det skyldes enten, at deres sociale netværk er meget begrænset, eller at sagen handler om ting, der er for personlige til, at de vil drøfte dem med eventuelle venner og kollegaer.

5.5.2 Styrke til at fortsætte

Samtlige forældre giver udtryk for, at advokatbistanden har betydet en stor lettelse i deres forhold til samværssagen. Mange fremhæver især trygheden ved at have en, der står 100 % på deres side. Den skepsis, som mange af de interviewede forældre nærer til statsamtet, betyder, at de konstant er usikre på, om sagsbehandlingen forløber på en måde, hvor deres rettigheder bliver tilgodeset, og hvor de bliver oplyst om deres muligheder. En grundlæggende usikkerhed i forhold til noget så vigtigt kan for mange mennesker komme til at fylde meget i hverdagen og fungere som et stressmoment.

Med advokatbistanden får forældrene adgang til en fagperson, som de har fuld tillid til kan overskue sagen og sørge for, at tingene foregår på en måde, hvor de får det bedst mulige ud af situationen. Hermed lettes forældrene for et stort ansvar og en stadig kilde til frustration i

hverdagen. De interviewede forældre er uforbeholdent begejstrede ved dette aspekt af advokatbistanden. Flere af dem fortæller, at de ikke kan se, hvordan de kunne have gennemført sagen uden denne støtte:

Jeg ved ikke, hvad jeg skulle have gjort uden min advokat. Psykisk ville jeg ikke have været, hvor jeg er i dag, hvis jeg ikke havde haft hende til at samle trådene, når det var helt kaos. For det er sindssygt hårdt at blive ved. Hun har været en enorm støtte både psykisk og juridisk. *Mor og bopælsforælder*

En mor, der i forvejen har en lang historie af uoverensstemmelser med det offentlige system, giver sin advokat æren for, at hun i dag stadig har sin søn boende. Advokatens hjælp og opbakning gav hende en fornyet tro på, at hun var i stand til at gennemføre samværssagen, der er endt med en deleordning – tilsyneladende til begge forældres tilfredsstillelse:

Hvis jeg skal være ærlig, så tror jeg ikke, at jeg havde haft min søn i dag, hvis ikke jeg havde haft min advokat. Jeg havde ikke været stærk nok, ikke haft styrke nok til at kunne gennemføre sagen. Så havde jeg mistet min søn. *Mor med deleordning*

For de forældre, der har haft risiko for helt at miste samværet med deres børn, har den følelsesmæssige belastning ved sagen været særlig stor. Enkelte af dem fortæller direkte, at frustrationer over samværssagen og den manglende kontakt til deres børn har været med til at drive dem til et punkt, hvor de seriøst har overvejet at begå selvmord. For dem har støtten fra advokaten været af afgørende betydning for deres lyst og styrke til at fortsætte. En af disse forældre er en kvinde, der på grund af sygdom sidder i kørestol og er stærkt talehæmmet. Faren har nægtet hende samvær med deres fælles børn, og på grund af talebesværet har hun følt sig ude af stand til at komme til orde i statsamtet. Her har advokatens hjælp været uvurderlig for hende, og i dag ser hun det yngste barn med jævne mellemrum:

Jeg var fuldstændig færdig, før jeg mødte min advokat. Nu kæmper jeg videre. Ikke noget med selvmord. Hun har samlet mig op. *Mor og samværsforælder*

En anden samværsforælder, der er nægtet samvær med sit barn, fortæller, hvordan advokatbistanden har hjulpet ham af med en afmagtsfølelse, der kunne have drevet ham til at bortføre sit barn og rejse til udlandet:

Jeg vil sige én ting: Hvis jeg ikke havde haft min advokat, så kunne jeg godt have hørt til den type desperate fædre, der havde taget min datter og flyttet til udlandet. Det er ikke fordi, jeg skal male fanden på væggen, men afmagtsfølelsen gør, at jeg eddermame godt forstår de fædre, der gør det. Men fordi jeg har haft hende på sagen og følt mig tryk, så har jeg ligesom slået koldt vand i blodet. Også selvom jeg ind i mellem har haft et stort afsavn med min datter. *Far, intet samvær*

Som det fremgår af det ovenstående betyder den støtte, advokaten kan give, en stor lettelse for forældrene og giver dem styrke til at håndtere deres samværssag. Dette er også noget, som sagsbehandlerne er opmærksomme på, og som de i de fleste tilfælde bifalder, fordi det letter samarbejdet med forældrene.

Enkelte sagsbehandlere fremhæver dog, at den styrke advokatbistanden giver forældrene, kan have en negativ indflydelse på sagsbehandlingen, fordi nogle forældre bliver meget skråriskre på deres synspunkter, når de føler, de har en advokat til at bakke dem op. Dette kan gøre det sværere for sagsbehandleren at opretholde autoriteten som rådgiver og procesleder:

Jeg har indtryk af, at advokatbistanden gør, at nogle forældre tror, at de kan tillade sig hvad som helst. Der bliver sået tvivl om alt, hvad man siger hele tiden, og det kan gøre ens rolle lidt besværlig, for der er jo en stor rådgiverdel i min rolle. De bliver sådan lidt overlegne i forhold til en og tager ikke så godt imod. *Sagsbehandler*

Hvordan forældrene reagerer på at have advokatbistand, afhænger i høj grad af, hvilken advokat de har. Dette vil blive behandlet i kapitel 7.

5.5.3 Advokatbistand til møder

I 11 af de 38 sager i projektet har advokaten deltaget ved et eller flere møder i statsamtet. Der er blandt sagsbehandlerne lidt ambivalente holdninger til, hvorvidt det er konstruktivt for sagsbehandlingen, at der deltager advokater ved møderne. En del sagsbehandlere er som udgangspunkt skeptiske, hvilket de primært begrundes med, at advokaterne ændrer dynamikken på møderne. Advokaten kan blive et forstyrrende mellemlid, der gør det sværere for sagsbehandleren at analysere relationen mellem forældrene og få indblik i, hvilke følelser og konflikter, der er på spil:

Mødet er mit tidspunkt til at opleve forældrene sammen og få en fornemmelse af, hvordan dynamikken er mellem dem. Hvis advokaten er til stede, er det i langt de fleste sager advokaten, der dominerer samtalen. Det kan godt give et lidt skævt billede af, hvordan den part, vedkommende repræsenterer, reelt er. Advokaterne er jo dygtige til at sætte sig ned og formulere sagen fra en bestemt synsvinkel, og det gør, at jeg nogle gange taber de små nuancer. *Sagsbehandler*

Det kan ligeledes være problematisk, hvis det kun er den ene forælder, der er repræsenteret af advokat. Det kan betyde, at den anden forælder føler sig svagere stillet. Enkelte sagsbehandlere synes, at det stiller større krav til at håndtere deres upartiskhed, fordi de føler sig nødsaget til i højere grad at sikre, at selvmøderen er med i processen og forstår, hvad der sker.

Der er dog også flere sagsbehandlere, som mener, at advokater kan spille en konstruktiv rolle på møderne, forudsat at det er en efter deres mening god advokat. Forældrenes tillid til advokaterne kan gøre dem til vigtige sparringspartnere i processen. Især kan det være en hjælp i

sager med forældre, der enten er svage eller meget lidt forhandlingsvillige. Dels kan det give forældrene en tryghed, der gør dem mere åbne for forhandling, dels kan advokaterne være med til at sikre, at forældrenes ønsker kommer frem.

For de forældre, der har haft advokater med til møderne, er det netop følelsen af tryghed, der har været central, både i forhold til juridiske spørgsmål og i forhold til modparten:

Advokaten sikrer, at der ikke er nogen huller, som jeg ikke opdager, jeg falder ned i.
Mor og samværsforælder

Min advokat er nødt til at være med, for jeg er bange for faren. Han kører mig rundt i maven.
Mor og samværsforælder

5.6 Opsamling

At være involveret i en samværssag med et højt konfliktniveau er noget, som i udpræget grad påvirker forældrene. Ud over de stærke følelser, der præger selve konflikten med den tidligere partner, er der en række forhold omkring sagens behandling i statsamtet, som betyder, at forældrene føler sig udsatte, usikre og stressede. Forældrene har svært ved at gennemskue, hvilke rettigheder og muligheder de har, og mange af dem har problemer med både at forstå og formulere korrespondancen med statsamtet. Forældrenes følelse af udsathed betyder, at en stor del af dem er meget skeptiske over for statsamtet og sagsbehandlerne, som de ikke føler gør nok for at forstå og afhjælpe deres problemer. Nogle af forældrene føler sig direkte modarbejdet af statsamtet.

Den advokatbistand, forældrene har modtaget gennem Egmont Fondens projekt, er blevet mødt med uforbeholden begejstring fra forældrenes side. For forældrene er det en stor lettelse at have en, som de føler, kan informere om deres rettigheder og muligheder, og som kan aflaste dem i det konkrete arbejde med sagen. Først og fremmest betyder advokatbistanden dog en stor psykisk støtte for forældrene, fordi de med advokaten får en udenforstående person, som de stoler 100 % på, og med hvem de i fortrolighed kan drøfte svære spørgsmål i forbindelse med sagen. Flere fortæller, at advokaten giver dem en ro i forhold til sagen, fordi de uanset sagens resultat føler, at de har fået det bedste ud af den.

Også sagsbehandlerne er i overvejende grad positive over for den aflastning, advokaten giver forældrene. Den privilegerede position, advokaten har i kraft af forældrenes tillid, betyder, at en advokat såvel kan virke konfliktnedtrappende som gøre forældrene mere åbne for forhandling. Sagsbehandlernes syn på advokatbistanden vil blive mere udførligt diskuteret i kapitel 7.

6 Barnet i centrum

Et barn påvirkes negativt, når dets forældre er i konflikt. Konflikter omkring samværet er særligt svære for barnet, fordi barnet kan føle, at det er årsag til forældrenes strid. Det kan betyde, at barnet dels får skyldfølelse, dels kommer i en loyalitetskonflikt i forhold til forældrene.

I dette kapitel drøftes samværssagernes betydning for de involverede børn. Børnene er ikke selv interviewet i evalueringen, derfor beskriver kapitlet forældrenes opfattelse af, hvordan samværssagen påvirker deres børn. Derudover belyses, i hvilket omfang og på hvilken måde advokatbistanden har betydning for børnene.

6.1 Den uundgåelige påvirkning

Stort set alle de interviewede forældre er overbeviste om, at deres børn påvirkes negativt af samværssagen. En mor til en syvårig dreng fortæller, hvordan hun kan mærke, at hendes søn påvirkes af konflikten, både fordi han kan mærke forældrene frustration over situationen, og fordi han føler sig klemt i forsøget på at tilfredsstille begge forældre:

Det kan ikke undgås, at børnene bliver indblandet. Børn kan jo mærke på mor eller far, hvis de er kede af det eller råber og skrider, fordi der er noget afmagt. Man skal bare af med et eller andet. Det har været rigtigt hårdt for min søn både skolemæssigt og vennemæssigt. Han er en sårbar dreng og har to verdener: en mor-verden og en far-verden. Hvis jeg spørger, hvad han har lavet hos far, så kan han ikke huske det. Han fortæller ikke noget. Vi har begge to spurgt ham, om han helst vil være hos far eller hos mor. Og der har han så sagt, at han vil være lige meget hvert sted, for han vil ikke gøre nogen ked af det.

Mor med deleordning

En anden mor fortæller, at hun kan mærke, hun bliver mere kort for hovedet, når hun føler sig stresset over at skulle forholde sig til samværssagen. Det fører til, at hun oftere kommer til at skælde sin datter ud over ting, der intet har med hende at gøre:

Det kan virkelig stresses, at man skal sætte sig ned og skrive et brev til statsamtet, for man skal ind og mærke det hele en gang til. Så man går som katten om den varme grød, og alligevel er man stresset over, at det skal skrives. Så bliver ens lunte kortere, og en dag, hun kommer hjem fra skole, så får hun lige pludselig en tur over et eller andet, som ikke har en dyt med hende at gøre. *Mor og bopælsforælder*

Ifølge flere forældre er det især i overdragelsessituationen, de kan mærke den påvirkning, samværskonflikterne har på børnene. Det kan være, børnene får ondt i maven, lukker sig inde

i sig selv, bliver hysteriske eller, som en far her fortæller, gemmer sig for at undgå den pinagtige situation:

Jeg kan se, at de er i konflikt mellem os. Der bliver sagt en masse ting, der ikke skulle blive sagt. Jeg kan se på dem, at de er spændte i overdragelsessituationen. Den ene pige sætter sig altid ind på sit værelse og gemmer sig væk. *Far og samværsforælder*

For at undgå situationer som denne, og fordi nogle af forældrene simpelthen ikke kan tåle synet af hinanden eller direkte er bange for den anden forælder, har flere af dem ordninger, hvor de helt undgår kontakt i overdragelsessituationen. Der er i sagerne flere eksempler på forskellige måder at løse dette på: I et tilfælde dytter faren blot, når han holder neden for lejligheden. I en anden sag ankommer forældrene til hver deres ende af hovedbanegården, der så kommer til at fungere som en slags ingenmandsland, børnene skal forcere for at komme fra den ene verden til den anden. I en tredje sag, hvor faren har polititilhold, afleverer moren barnet på et familiecenter. Når hun så er på sikker afstand, ringer hun til centeret, der ringer videre til faren, så han kan komme og have samvær med barnet. Dette er alle sammen situationer, som må forventes at være ubehagelige for børnene, fordi de direkte konfronteres med forældrenes indbyrdes uvilje. I de sager, der involverer lidt ældre børn, foregår udleveringen ofte gennem skolen, således at den ene afleverer barnet om morgenen, og den anden henter det om eftermiddagen. På denne måde kan skolen fungere som en slags buffer mellem børnenes to verdner.

6.2 At tale med børnene om konflikten

Selvom de børn, der er involveret i konfliktfyldte samværssager, påvirkes af konflikterne, er det ikke sikkert, at de ved, hvad der egentlig foregår mellem forældrene. Som en mor giver udtryk for, kan det at informere børnene om sagen være en svær balancegang: På den ene side kan der være et ønske om ikke at belaste børnene yderligere ved direkte at inddrage dem i forældrenes interne problemer. På den anden side kan en vis inddragelse modvirke, at børnene opbygger forkerte forestillinger om, hvad der foregår:

Et langt stykke ad vejen er det bedre at holde dem informeret, for det er bedre at vide, hvad der sker. Det bliver man i længden ikke så bange af, som man gør af bare at vide, at der sker noget, som man ikke må få at vide, hvad er. Men det er godt nok svært at finde ud af, hvor grænsen ligger for, hvad man skal fortælle, og hvad man skal lade være med at fortælle. *Mor og bopælsforælder*

Udover ønsket om, at børnene skal vide, hvad der foregår, kan der også være nogle taktiske overvejelser omkring at lade børnene få indsigt i forældrenes diskussioner og korrespondancer. Hos nogle af de interviewede forældre virker det som om, det at inddrage børnene er en måde, hvorpå de kan sikre sig børnenes loyalitet og/eller skabe mistro til den anden forælder:

Vi taler meget med drengene om de ting, der sker. Vi har det sådan, at de skal vide, hvordan tingene hænger sammen. De er velkomne til at læse de breve, som moren har skrevet, så de kan se, hvad hun siger til dem, hvad hun siger til amtet, og hvad hun siger til os. For drengene har jo hele tiden troet på deres mor. *Far og bopælsforælder*

For andre forældre kan antipatien mod den anden forælder modsat betyde, at det nærmest bliver tabubelagt at tale om vedkommende:

Vi snakker slet ikke om hendes far herhjemme. Slet ikke! *Mor og bopælsforælder*

Den måde, som forældrene omtaler hinanden på i børnenes nærvær, har uden tvivl stor betydning for, i hvor høj grad børnene føler, at det er legitimt at tale om det liv, de har med den anden forælder. Uanset om forældrene taler meget eller slet ikke med deres børn om samværssagen, giver interviewene indtryk af, at forholdet mellem forældrene i hovedparten af sagerne er så anstrengt, at børnene efter al sandsynlighed er hæmmede i deres måde at omtale den anden forælder på.

6.3 Det svære fokus

Det sværeste er at holde på fokus: Det er barnet, du skal kigge på; det er ikke på en mand, du føler, har svigtet dig. *Mor og bopælsforælder*

Som tidligere nævnt er det sagsbehandlernes opfattelse, at højkonfliktsagerne reelt handler om alt andet end de børn, der er sagernes formelle omdrejningspunkt. Som citatet ovenfor viser, er der blandt de interviewede forældre en opmærksomhed på faren for, at hensynet til barnet overskygges af de mange andre elementer, som konflikten med deres tidligere partner indeholder. Det er dog langt fra alle forældrene, der giver udtryk for at være opmærksomme på det. I det omfang forældrene føler, at der ikke bliver taget tilstrækkeligt hensyn til barnet, er det i højere grad statsamtet, der udpeges som problemet. Især de forældre, der har børnene boende, føler, at statsamtet tager alt for meget hensyn til den anden forælders ret til samvær.

En mor fortæller her, hvordan hun synes, at hensynet til børnene tilsidesættes i sagsbehandlernes forsøg på at 'købe' sig til fred fra forældrene gennem at bevilge dem samvær:

For eksempel den afgørelse med at dele børnene i julen. Der er det som om, de tænker: 'Hvis de hver får to børn, så holder de nok kæft.' Der synes jeg ikke, de tager hensyn til børnenes tarv. Nogle gange tror jeg, at de tager meget hensyn til de voksne, men det er selvfølgelig også dem, der kan snakke for sig. *Mor, både bopæls- og samværsforælder*

I en rapport fra Socialforskningsinstituttet konkluderer Mai Heide Ottosen tillige, at sagsbehandlingen i statsamtet ikke i særlig høj grad tager hensyn til de enkelte børns behov og triv-

sel. Dette begrundes af Ottosen med, at sagsbehandlerne i deres afgørelser ofte henviser til 'praksis på området'. Herved skubbes de individuelle oplysninger om barnets behov og forhold i baggrunden til fordel for generelle retningslinier om, at samvær er til glæde for både børn og forældre. En af grundene til, at der ikke tages stilling til børnenes individuelle behov, er, at børnene kun i et fåtal af sagerne inddrages direkte gennem samtaler med enten sagsbehandleren eller en børnesagkyndig (Ottosen 2004a).

Inden man retter en kritik mod sagsbehandlerne for ikke i tilstrækkelig grad at tage hensyn til børnene i deres sagsbehandling, bør man have forståelse for, at det ikke altid er en oplagt mulighed for at inddrage børnene direkte. For det første er de fleste af de involverede børn små; over halvdelen af børnene under 8 år (se afsnit 3.2). For det andet er det som nævnt sagsbehandlerens opfattelse, at de reelle konflikter i mange af de tunge samværsager hverken handler om samværet eller om børnene, men om relationen mellem forældrene. Derfor kan det for sagsbehandlerne virke som en unødigt belastning af børnene, hvis de inddrager dem direkte i sagsbehandlingen. De risikerer at placere børnene i en situation, hvor deres loyalitetskonflikt mellem forældrene intensiveres. Dette bekræftes også af flere børnesagkyndige, som blandt andet understreger, at man ikke må sidestille et børneperspektiv med direkte at inddrage børnene i sagsbehandlingen (Bo et al. 2000).

I mange sager er det bedste, sagsbehandlerne og de børnesagkyndige kan gøre for børnene, at forsøge at få forældrene til at bilægge interne stridigheder og i stedet fokusere på, hvad der fremmer børnenes trivsel. Dette er imidlertid lettere sagt end gjort, i hvert fald i højkonflikt-sagerne: For det første er forældrenes konflikter i disse sager ofte eskaleret til et punkt, hvor de ikke ser andet end hinandens utilstrækkeligheder. For det andet nærer forældrene til tider stor mistillid til sagsbehandlerne og de børnesagkyndige, hvorfor de ikke vil være særligt lydhøre over for deres råd og vejledninger (se afsnit 4.3 og 5.2).

6.4 Advokatens påvirkning

Flere sagsbehandlere bemærker, at forældrenes advokater kan spille en vigtig rolle med hensyn til at få forældrene til at fokusere på børnene. I kraft af den fortrolighed og tillid, der er mellem advokat og forælder, har advokaten en helt unik mulighed for at påvirke forældrenes indstilling til samværsagen. Det er dog ikke alle advokater, der er lige opmærksomme på problematikken, som en sagsbehandler her fortæller:

Nogle af advokaterne er utroligt gode til ligesom at se børneperspektivet. De får fokus på, at det egentlig er barnet, det drejer sig om. Der er også nogle – og det er de knapt så gode advokater – der bare kører frem med rettigheder. *Sagsbehandler*

Der er blandt sagsbehandlerne enighed om, at de advokater, der har deltaget i Egmont Fondens projekt, generelt har været gode til at fokusere på børnene.

Også forældrene er meget positivt indstillede over for advokatens påvirkning af sagen. Samtlige af de interviewede forældre mener, at det er en vigtig del af deres advokats opgave at gribe ind, hvis de mener, at forældrene stiller urimelige eller urealistiske krav til enten modparten eller børnene. Flere af forældrene giver udtryk for, at de godt er klar over, de er i en situation, hvor de ikke altid har det kølige overblik over sagen og dens konsekvenser. De er derfor kun glade for advokatens input:

Advokaten tager altid ungernes parti – før mit i virkeligheden. Det synes jeg er fint. Netop fordi det er svært for mig at holde overblikket med alle de følelser, der selvfølgelig kommer frem. *Far og samværsforælder*

En stor del af forældrene fortæller, at deres advokats tilgang til sagen har fået dem til selv at ændre holdning til sagen og dens løsning. De føler, de er blevet mere positivt indstillede og stiller mere fornuftige krav til modparten. En bopælsforælder fortæller f.eks., at advokaten har fået hende til at indse, at der er noget, der hedder 'lovens bogstav', og at hun ikke bare kan nægte faren samvær. En far, der er beskyldt for incest, har på sin advokats foranledning afholdt sig fra at anlægge en injuriersag mod moren, fordi det ville optrappe forældrenes konflikt til skade for børnene.

En anden far har efter at have talt med sin advokat endda sat samværs sagen i bero af hensyn til sit barn, fordi morens modstand mod samvær var så stærk, at et samvær ville have været til belastning for barnet:

Min advokat har været god til ligesom at få mig til at se tingene fra andre vinkler. For man har jo skyklapper på i den her situation. Hun har været med til at gøre mig mindre aggressiv, for jeg kan jo godt se, at hvis jeg med djævlens vold og magt trumfede samværet igennem, så kunne det ende i en situation, hvor min datter skulle igennem 2-3 timers afhøring, hver gang hun havde været til samvær. Det ville jo være skidt. Men det var en kamel, jeg skulle sluge, for jeg havde jo ikke set det fra den side. Det er jo svært at sige: 'Nu slås jeg for at få lov til at se min datter, men jeg indstiller mig på, at der skal gå et par år.' Havde hun ikke sagt det til mig, så havde jeg slet ikke spekuleret over den vinkel. *Far og samværsforælder*

Men der er også forældre, som fastholder, at de ikke vil udlevere deres barn til den anden forælder, uanset hvad deres advokat siger:

Han skal aldrig nogensinde se hende. Om jeg så skal flytte til Afrika og bo i en lerhytte med min datter, jamen, så gør jeg det. Men det er jo også fordi, det er mig, der har oplevet, hvordan han er, og hvad han har gjort ved os. Og min datter skal ikke have en mor, der render rundt og er nervøs. *Mor og bopælsforælder*

Det er svært at finde en god løsning på samværs sager, hvis forældrene nærer en så indædt modstand mod hinanden, at de ikke kan bringes til at fokusere på barnets ønsker og behov.

Erfaringerne fra projektet viser dog, at bistanden fra en advokat kan bringe nogle forældre til i højere grad at adskille deres egne frustrationer over deres ekspartner fra de forhold, der har med børnene at gøre. Dette kan ske gennem den aktive rådgivning, som advokaten i kraft af sit tillidsforhold til forælderen kan give. Alene den lettelse i forhold til sagen, som advokatbistanden medfører, kan betyde, at der er mere overskud til at fokusere på børnene, som en forælder her fortæller:

Man er ikke sovset ind i det på samme måde, når der kommer advokat på. Man kan distancere sig. Det gør, at du fokuserer på barnet. *Mor og bopælsforælder*

Flere forældre giver direkte udtryk for, at advokatbistanden har givet dem mere overskud til at være gode forældre for deres børn. Én af forældrene formulerer det særligt klart. Det er en kvinde, der gennem mange år har kæmpet indædt for at få mere samvær med sin søn, der i dag er 16 år. Efter endnu en henvendelse til statsamtet henviser de hende til en af advokaterne fra projektet. Til at begynde med havde hun en forventning om, at advokaten skulle hjælpe hende med at få fastsat et samvær, som faren ville overholde. Efter nogle samtaler med advokaten bliver hun imidlertid overbevist om, at det ikke kan betale sig at kæmpe en lang kamp mod faren i statsamtet, når det, hun egentlig ønsker, er at få et bedre og mere afslappet forhold til sin 16-årige søn. Hun vælger derfor at trække sagen tilbage. Sagen er et eksempel på, at der er forældre, der reelt ikke har nogen, de kan tale med om deres samværs sag. For denne kvinde var advokatens rådgivning uvurderlig, fordi den helt fik hende til at skifte fokus:

Advokaten var faktisk lige den, der skulle til for at skubbe mig væk fra det dårlige fokus og få mig over i en anden grøft. Det var rigtigt dejligt. Den energi, jeg har brugt på at diskutere med faren igennem 17 år, den bruger jeg meget mere positivt i dag. Den bruger jeg meget mere på at have overskud til at lave nogle ting med min søn, snakke om positive ting, involvere mig, komme at besøge ham og skrive breve til ham. Det er meget nemmere. Jeg er færdig med den der kamp. *Mor og samværsforælder*

En afgørende faktor for om en eventuel advokatbistand betyder, at forældrene i højere grad fokuserer på barnet, er selvfølgelig advokatens egen indstilling og holdning til sagen og den proces, der foregår i statsamtet. Dette vil blive behandlet i kapitel 7.

6.5 Opsamling

Der er stor forskel på, hvor meget de interviewede forældre drager børnene ind i samværskonflikten. Nogle forældre taler slet ikke med børnene om, hvad der foregår. Andre forældre lægger ikke skjul på, hvad de synes om den anden forælder, og lader børnene læse al korrespondance i sagen. Uanset den valgte fremgangsmåde er forældre, sagsbehandlere og advokater enige om, at det går ud over børnene, når konflikterne skærpes mellem forældrene i en

samværssag. Dels tærer konflikterne og sagsbehandlingen på forældrenes energimæssige overskud, dels kan børnene hurtigt komme i en loyalitetskonflikt i forsøget på at tilfredsstille deres forældre.

Sagsbehandlerne giver udtryk for, at det i højkonfliktsagerne kan være meget svært at få forældrene til at fokusere på, hvilke løsninger der tjener deres børn bedst. Dette skyldes, dels at nogle forældre er opslugte af interne stridigheder, dels at nogle forældre er meget skeptiske over for statsamtet og sagsbehandlerens råd og initiativer.

Evalueringen tyder på, at man kan afhjælpe nogle af de forhold, der skader børnene i en samværskonflikt, hvis man tilbyder forældrene advokatbistand. For det første kan advokatens hjælp betyde, at forældrene har mere overskud til at tage sig af deres børn i hverdagen. For det andet har advokaten en helt anden mulighed for at ændre forældrenes forståelse af sagen, end sagsbehandleren har, fordi advokaten ofte har forældrenes fulde tillid. Det betyder, at advokaten lettere kan få forældrene til at indse og ændre ved de forhold, der eskalerer konflikten på en måde, der er til skade for børnene. Om advokaten bidrager til sagen på denne måde, afhænger dog helt af den pågældende advokats syn på samvær og konflikthåndtering. Dette vil blive behandlet i næste kapitel.

7 Advokat i en samværssag

I dette kapitel rettes fokus på de interviewede sagsbehandleres opfattelser af, hvilken betydning det har for sagsbehandlingen af samværssager, når forældrene er repræsenteret af en advokat. Primært behandles de interviewedes generelle betragtninger om advokatbistand, men også den konkrete advokatbistand i de sager, der er omfattet af Egmont Fondens projekt, vil blive belyst.

Til sidst i kapitlet behandles sagsbehandlerne og de deltagende advokaters syn på, hvilke egenskaber en advokat skal have for at bidrage positivt til løsningen af en samværssag, som er præget af et højt konfliktniveau.

7.1 Advokaters betydning for sagsbehandlingen

Der er som nævnt udarbejdet spørgeskemaer til sagsbehandlerne i de samværssager, der er omfattet af projektet.¹³ Sagsbehandlerne er i spørgeskemaerne blevet spurgt om, hvilken betydning advokatbistanden i den pågældende sag har haft for sagens forløb og resultat samt for deres arbejdsbyrde i forbindelse med sagen. Der tages i dette afsnit udgangspunkt i, hvordan sagsbehandlerne i spørgeskemaerne har vurderet advokatbistanden i de enkelte sager i projektet. Derefter behandles de interviewede sagsbehandleres overvejelser om advokatbistand i samværssager. Disse overvejelser vedrører primært generelle forhold omkring advokatbistand og ikke kun advokatbistanden i de sager, der er omfattet af projektet.

7.1.1 Sagens forløb og sagsbehandlerens arbejdsbyrde

Generelt har sagsbehandlerne været meget tilfredse med den indsats, advokaterne i projektet har ydet.

Ud af de 24 sager, hvor sagsbehandlerne har taget stilling til advokatbistanden, vurderes de i de 18 af sagerne, at advokatbistanden har givet et bedre sagsforløb. Kun i én sag vurderes advokatbistanden at have forværret forløbet. I fem sager mener sagsbehandlerne ikke, at advokatbistanden har haft betydning for sagsforløbet.

Tilsvarende svarfordelinger ses med hensyn til sagsbehandlerne vurdering af, om advokatbistanden i den pågældende sag har haft indflydelse på deres arbejdsbyrde. I 18 sager mener sagsbehandlerne, at advokatbistanden har lettet arbejdsbyrden i forbindelse med sagen. I fem sager har advokatbistanden ingen indflydelse haft på arbejdsbyrden, mens advokatbistanden i en enkelt sag har betydet mere arbejde for den pågældende sagsbehandler.

¹³ Det er kun sagsbehandlerne ved Københavns Statsamt og Københavns Overpræsidium, der har fået udleveret spørgeskemaer. Det betyder, at der er udleveret 33 spørgeskemaer. Heraf er 24 skemaer blevet udfyldt. De manglende skemaer skyldes primært, at sagsbehandlerne ikke har udfyldt skemaer i uafsluttede sager.

Tilbagemeldingerne i de enkelte sager tegner et klart billede af, at sagsbehandlerne har været glade for den bistand, advokaterne i projektet har ydet. Et anderledes broget billede tegner sig, når de interviewede sagsbehandlerne forholder sig til advokaters arbejde i forbindelse med samværssager generelt. Sagsbehandlere fortæller, at der er meget stor forskel på, hvordan de forskellige advokater håndterer en samværssag, og at det er langt fra alle advokaters tilgang, som sagsbehandlerne er begejstrede for:

Der er nogle enkelte advokater, der ved, hvad det her går ud på. De er kanongode, for de går ind og understøtter vores rolle som mæglere i de her sager. De er smadder gode. Så er der nogle advokater, der fuldstændigt agerer, som om de står i retten og skal vinde sagen. Og så er det bare ti gange værre, at vi overhovedet har en advokat i sagen. *Sagsbehandler*

Når sagsbehandlerne skal forklare, hvorfor nogle advokater virker ødelæggende for sagsbehandlingen, handler det – som i ovenstående citat – for det meste om, at advokaterne betragter samværssagen som en retssag, hvor de skal hjælpe deres klient med at vinde retten til barnet. Har advokaten denne tilgang til sagen, kommer hensynet til, hvad der er *bedst for barnet*, ofte til at stå i skyggen af et fokus på forældrenes *ret til barnet*. Fra sagsbehandlerens synsvinkel kan det betyde, at advokaten ikke fungerer som et medierende led mellem forælder og statsamt, men derimod er med til at forstærke forælders kamp mod den anden forælder og mod statsamtet. Advokaten bliver ”*en sten i kampen*”, som en sagsbehandler udtrykker det. Resultatet vil ofte være, at konfliktniveauet mellem forældrene eskaleres.

Flere sagsbehandlere bemærker også, at det kan betyde en markant større arbejdsbyrde, når de står over for en advokat, der ser samværssagen som en juridisk kamp om, hvem der har retten til barnet:

Hvis advokaten forstår sin rolle rigtigt, så kan det være et rigtigt fornuftigt samarbejde. Men hvis de bare kører en principfasthed, så får vi hele tiden kastet paragraffer i hovedet om, hvad de har ret til, og hvad vi må. Og vi skal hele tiden forholde os til det hele. Det gør, at det bliver en evighedssag, fordi det giver os dobbelt så meget arbejde. *Sagsbehandler*

Der er blandt sagsbehandlerne meget forskellige vurderinger af, hvor stor andelen af henholdsvis ’gode’ og ’dårlige’ advokater er. Nogle mener – som en sagsbehandler er citeret for i det ovenstående – at det er et fåtal advokater, der er gode, andre mener, at det er et fåtal, der virker obstruerende for processen. En enkelt af de interviewede sagsbehandlere giver endda udtryk for, at hun slet ingen erfaring har med dårlige advokater. Det indikerer, at vurderingen af advokaterne i høj grad også afhænger af sagsbehandlerens temperament og måde at gå til sagerne på.

Som nævnt vurderer sagsbehandleren i én af projektets sager, at advokatbistanden har forværret sagsforløbet. I en kommentar til spørgeskemaet skriver sagsbehandleren, at forværringen ikke skyldes obstruktion fra advokatens side, men derimod forælders afhængighed

af advokaten. Den pågældende forælder turde ifølge sagsbehandleren ikke at tage imod tilbud om rådgivning af frygt for at komme til at indgå aftaler med den anden forælder uden om advokaten.

Selv om der blandt sagsbehandlerne er forskellige opfattelser af, om – og i givet fald i hvor stort et omfang – der er advokater, der decideret modarbejder processen, er alle dog enige om, at en god advokat både kan nedbringe konfliktniveauet (se kapitel 5) og lette sagsbehandlerens arbejdsbyrde.

I de tilfælde, hvor advokatbistand i en samværssag betyder mindre arbejde for sagsbehandleren, skyldes det, at advokaterne er gode til at tilvejebringe de oplysninger, der er nødvendige for at få sagen oplyst. Derudover er det en fordel, at de kun anmoder statsamtet om ting, der er relevante i forhold til sagen, og de kan være lettere end forældrene at samarbejde med, fordi de ikke i samme grad er følelsesmæssigt involveret i sagerne. Advokatbistanden kan også betyde, at forældrene ikke i samme grad retter henvendelse til sagsbehandleren:

I de konfliktfyldte sager kan advokatbistanden lette min arbejdsbyrde, fordi jeg så ikke har forældrene i røret hver anden dag. Der er de altså en hjælp. *Sagsbehandler*

Endelig kan advokatbistanden betyde, at nogle aftaler mellem forældrene kommer på plads helt uden om statsamtet. Dette forudsætter dog, at begge forældre er repræsenteret af en advokat, og at disse advokater kan samarbejde:

Der er mange af advokaterne, der tager snakken indbyrdes. For eksempel, hvis klienterne kommunikerer dårligt sammen, kan den ene advokat skrive direkte til den anden advokat om afklaringen af praktiske ting i stedet for at skrive det til os, som så skal sende det videre. *Sagsbehandler*

At det, som sagsbehandlerne opfatter som god advokatbistand, kan betyde, at deres arbejdsbyrde lettes, er ikke nødvendigvis ensbetydende med en kortere sagsbehandlingstid. Flertallet af sagsbehandlerne vurderer, at man ikke generelt kan sige, hvordan sagsbehandlingstiden påvirkes af en advokats medvirken. Som der her gives udtryk for, er der forhold, der trækker i begge retninger:

Det kan godt forlænge sagsbehandlingen noget, for vi skal jo korrespondere med advokaten, der skal korrespondere med sin klient. Omvendt kan det også forkorte den, at man får de relevante oplysninger fra starten. Vi undgår også, at klienterne kommer løbende hele tiden og skal snakke med os. *Sagsbehandler*

7.1.2 Resultatet af sagen

I spørgeskemaerne er sagsbehandlerne blevet bedt om at vurdere, hvorvidt advokatbistanden efter deres vurdering har haft indflydelse på resultatet i den konkrete sag. I 19 tilfælde har

sagsbehandleren taget stilling til dette spørgsmål. I 9 sager mener sagsbehandleren ikke, at sagens resultat er blevet påvirket af advokatbistanden, mens sagsbehandleren i andre 9 sager mener, at advokatbistanden har betydet et bedre resultat. Kun i én sag vurderer sagsbehandleren, at resultatet er blevet påvirket i negativ retning. Det er den samme sag, som er refereret ovenfor.

Også de interviewede sagsbehandlere er blevet spurgt, om advokater generelt har betydning for resultatet af en samværsag. På dette område er sagsbehandlerne mindre tilbøjelige til at tillægge advokaterne betydning, end tilfældet er med hensyn til deres betydning for sagens forløb, jf. det tidligere. Direkte adspurgt afviser flertallet af sagsbehandlerne umiddelbart, at advokater har indflydelse på resultatet af en samværsag. Som en sagsbehandler udtrykker det:

Hvis vi når dertil, hvor vi skal træffe en afgørelse, så er man ikke bedre stillet, fordi man har en advokat. *Sagsbehandler*

Der er dog enkelte sagsbehandlere, der er mindre afvisende over for advokaternes indflydelse på sagens resultat. Dermed mener de ikke, at de i selve afgørelsessituationen lader sig påvirke af, om der er advokater til stede eller ej, men de mener, at advokaternes tilstedeværelse, kan betyde, at afgørelserne træffes på et andet grundlag og dermed kan få et andet udfald, end de ellers havde fået. For eksempel kan advokatbistanden betyde, at forældrenes ønsker bliver tydeligere for sagsbehandleren, eller advokaterne kan direkte være med til at komme med løsningsforslag, der ellers ikke ville være fremkommet.

Det kan godt være, at det ikke decideret har påvirket resultatet af selve afgørelsen, men så har de i hvert fald påvirket processen, for det er lettere at nå frem til sagens kerne, når der sidder en og svarer på vegne af en forælder; én der ved, hvad man skal svare på, og ved, hvad der tæller for os. Advokaterne kan sagtens komme med nogle forslag, som vi måske ikke selv vil have tænkt på, eller som forældrene i hvert fald ikke selv ville være kommet på. Og derved kan der jo godt komme et andet udfald af afgørelsen. *Sagsbehandler*

Når flertallet af sagsbehandlerne mener, at advokaterne ikke påvirker resultatet af sagerne, vil det nok være forkert at tolke det som en afvisning af, at advokaterne kan påvirke resultatet gennem deres påvirkning af sagsforløbet, som ovenstående citat illustrerer. Sandsynligvis er der blot tale om en understregning af, at sagsbehandlerne i deres afgørelse ikke tager hensyn til, om forældrene har advokatbistand eller ej.

Advokaterne kan også påvirke resultatet gennem at fraråde forældrene at indgå aftale med modparten. Især i sager, hvor der er en stor kommunikativ eller psykisk ubalance mellem parter, som ikke er repræsenteret af advokater, kan der opstå situationer, hvor en part "frivilligt" indgår en aftale, der ikke er gunstig for vedkommende:

Vi ser da, at en part bliver presset af den anden til at indgå nogle aftaler, som man måske ikke havde indgået, hvis der havde været en advokat. *Sagsbehandler*

I sådanne situationer kan det være meget svært for sagsbehandlerne at gribe ind, fordi de er bundet af deres neutralitet. Derfor kan det være af stor betydning, at den pressede part har en advokat, der kan give vedkommende indsigt og styrke til at sige fra.

Endnu et eksempel på at forældrenes advokatbistand kan have betydning for det endelige udfald af en samværssag, vedrører klager over sagsbehandlingen og sagsbehandlerens afgørelse. I kraft af deres uddannelse og erfaring har advokaterne langt bedre forudsætninger end forældrene for at blive opmærksomme på tilfælde, hvor sagsbehandleren overser eller fejlbedømmer forhold af juridisk betydning. Imidlertid er det kun én af sagsbehandlerne, som i interviewene giver udtryk for dette aspekt af advokaternes påvirkning:

Det eneste sted, hvor jeg har oplevet, at advokaten har påvirkning i forhold til sagens afgørelse, er, hvis jeg har overset noget. Så er de mere opmærksomme på at klage. Og så genoptager man selvfølgelig sagen. *Sagsbehandler*

Endelig kan advokatbistanden også betyde, at forældrene gennem deres advokater finder en løsning på deres konflikt uden om statsamtet:

Især hvis der har været to advokater på, så oplever jeg nogle gange, at de egentlig har konfereret med hinanden. Så kommer der bare et brev om, at nu har de fundet en mindelig løsning, så de tilbagetrækker sagen. *Sagsbehandler*

7.2 Hvad kendetegner en god samværsadvokat?

Samtlige sagsbehandlere er af den opfattelse, at visse advokater i visse typer sager kan være en stor hjælp for sagsbehandlingen; andre advokater kan derimod spolere den. På baggrund af interviewene med sagsbehandlerne tegner der sig et billede af tre forskellige typer advokater:

- 1) *Den gode advokat* har indsigt i det familieretlige område og forståelse for, at det i en samværssag handler om at få forældrene til at finde løsninger, der tilgodeser dem begge, og som tager hensyn til børnenes ønsker og behov. Den gode advokat forholder sig realistisk til praksis på området og tænker på at nedtrappe konflikten mellem forældrene.
- 2) *Den uerfarne advokat* har ikke kendskab til praksis på det familieretlige område og har ikke forståelse for de følelsesmæssige dynamikker, der er på spil i en samværssag. Det manglende kendskab til statsamternes praksis medfører en risiko for, at advokaten giver forældrene urealistiske forventninger til sagens løsning, hvilket kan være med til at hæve konfliktniveauet.

- 3) *Den obstruerende advokat* udnytter sit ofte indgående kendskab til området til for enhver pris at 'vinde' retten til barnet. Det kan for eksempel indebære, at en advokat for en bopælsforælder bevidst øger konfliktniveauet eller trækker sagen i langdrag for derigennem at udnytte, at statsamtet kan blive nødt til at nægte samvær alene for at skabe ro om en konfliktfyldt situation.

Det er vigtigt at understrege, at denne typologisering udelukkende baserer sig på sagsbehandlerne beskrivelser af deres erfaring med advokater i samværssager og ikke på en analyse af advokaters faktiske arbejde i samværssager. Som nævnt er der blandt sagsbehandlerne meget forskellige opfattelser af, hvor stor andelen af advokater, der bidrager positivt til sagsbehandlingen, er.

Også de advokater, der deltager i projektet, er blevet bedt om at beskrive, hvilke egenskaber man bør have som advokat i en samværssag. Her er det slående, at advokaterne er meget enige med sagsbehandlerne i deres beskrivelse af, hvilke advokater der er gode at arbejde sammen med, og hvilke der får sagerne til at gå i hårdknude. På spørgsmålet om, hvorvidt det kan lade sig gøre at få et konstruktivt samarbejde i gang med modpartens advokat, siger en af projektets advokater for eksempel:

Det kommer sandelig an på, hvad det er for en advokat. Det er meget tit, at man tænker: *'Vor herre bevares. Det her går rent galt.'* Hvis advokaten puster sig op og tror, at det gælder om at vinde en sag. En samværssag kan man ikke vinde på den måde. Det gælder om at finde en løsning. *Advokat*

I samværssagerne gælder om at få forældrene til at samarbejde med hinanden og med statsamtet om at finde løsninger frem for at kæmpe om rettigheder. Det er noget samtlige sagsbehandlere og advokater i projektet understreger. Spørgsmålet, der uomgængeligt trænger sig på i den forbindelse, er så bare: Hvordan?

Det er ikke et spørgsmål, der lader sig besvare enkelt og entydigt. Fra sagsbehandlerne side er det centralt, at de føler, de kan have tillid til advokaterne. Dette indebærer selvfølgelig, at de føler, de kan stole på advokaternes oplysninger. Det er imidlertid også helt centralt for sagsbehandlerne, at de føler, at advokaterne ikke blindt forsøger at føre forældrenes krav ud i livet, men at de også er villige til at påvirke forældrenes opfattelse af, hvilke krav, der er realistiske og rimelige:

Advokaten skal være en rådgiver for klienten, men også forsøge at præge klienten hen imod et samarbejde eller en realistisk holdning til tingene. De sidder nærmest med model-lervoks i hænderne. At opfatte det som om, at de bare er budbringere, det gavner ikke noget. For så sidder mor pludselig med en advokat i ryggen og tror, at det er helt rigtigt, at der ikke skal være samvær. Jeg savner en større forståelse hos advokaterne for, at deres klienter er så involveret i deres konflikt, at de ikke kan se, hvad der er bedst for barnet, hvor-

for det er advokatens opgave at gøre dem opmærksomme på, at det måske kan være meget godt for barnet at have samvær. *Sagsbehandler*

Advokaterne i projektet er meget opmærksomme på, at de har med forældre at gøre, der for manges vedkommende er så involveret i konflikten med deres tidligere partner, at hensynet til børnene risikerer at glide i baggrunden. En stor del af deres arbejde ligger derfor i at forsøge at nuancere forældrenes billede af konflikten og af den tidligere partner. Dette er ikke umiddelbart en tilgang, der falder ind under den traditionelle juridiske skoling. Flere af advokaterne peger da også på, at de i arbejdet med forældrene har trukket på deres mediatoruddannelse:

Lige præcis i de her sager bruger jeg i virkelig høj grad min mediatoruddannelse til at prøve at hjælpe med at stille nogle reflekterende spørgsmål. I de her situationer er det jo meget vigtigt – hvis man har en sag, hvor klienten er meget fokuseret på, at modparten er dum, frem for hvad der er bedst for barnet – at få klienten til at fokusere på en løsning.
Advokat

En af de interviewede sagsbehandlere fortæller, at det ofte afspejler sig i sagsforløbet, når forældrenes advokater er uddannede mediatorer, fordi de er gode til at få forældrene til at fokusere på barnet.

At påvirkning af forældrenes indstilling til konflikten er en vigtig del af advokaternes arbejde, fremgår også af interviewene med forældrene. Samtlige forældre giver udtryk for, at de både forventer og påskønner, at deres advokat griber ind, hvis advokaten føler, at de stiller urimelige krav i forbindelse med sagen. Derudover afslører interviewene, at det for mange af forældrene er væsentligt, at de med advokatbistanden har fået en person, med hvem de kan dele deres tanker og frustrationer i forbindelse med samværskonflikten. Dette understreger, at samværs sagernes dybt følelsesladede karakter kalder på advokater, der har en stor menneskelig indsigt samt lyst og overskud til at lytte til forældrenes bekymringer. Som en far udtrykker det:

Det skal være en advokat, der kan tåle at høre på de der tre minutters bræk med, at man er skide sur eller ked af det eller deprimeret, eller hvad man nu er den dag. Der skal være rum til det også. *Far, intet samvær*

Også de interviewede advokater fremhæver dette som en væsentlig egenskab. En af dem fortæller:

At have den type sager kræver en vis indsigt i menneskelige relationer. Det kræver lidt mere end bare at vide noget om det juridiske system. *Advokat*

7.3 Advokatens dilemma

Egmont Fondens projekt er formuleret på en måde, der giver de deltagende advokater et potentielt dilemma: På den ene side skal advokaterne som forældrenes repræsentanter sikre forældrenes rettigheder og ønsker; på den anden side er idéen bag projektet, at advokaten gennem sin bistand skal forsøge at dæmpe konflikten mellem forældrene. Som en sagsbehandler her forklarer, så er disse to ting ikke altid forenelige. Nogle gange må man give køb på sine krav for at give plads til et løsningsorienteret samarbejde:

Jeg ved godt, at de har én part, de skal repræsentere, men de skal alligevel ligesom have et overblik over sagen og ikke kun tage parti. Jeg synes, at de advokater, der er gode, det er dem, der siger, at parterne bliver nødt til at finde frem til en løsning sammen. Og så kan det godt være, at man må hugge en hæl og klippe en tå i stedet for bare at bruse frem og sige: '*Sådan er det!*'. *Sagsbehandler*

Dilemmaet mellem at være den ene parts repræsentant og at sikre et godt sagsforløb og en god løsning, er noget, der i høj grad har optaget projektets advokater. De er dog alle enige om, at det at repræsentere en forælder i en samværssag handler om andet og mere end blot at arbejde for at få opfyldt den pågældendes umiddelbare ønsker og krav:

Selvfølgelig skal man som advokat være partens repræsentant, men det fortolker jeg så også på den måde, at jeg skal jo også i dialog med min part om rimeligheden i partens situation. Og det synes jeg er en stor del af arbejdet, ligesom at realitetsteste situationen sammen med klienten, og så samtidig støtte klienten 100 %. *Advokat*

Advokaterne i projektet giver altså forældrene en støtte og en sparring, der tager hensyn til sagens helhed. Det gør de ud fra en overbevisning om, at de bedste og mest og holdbare løsninger for såvel forældre som børn kommer af, at forældrene kan bringes til at samarbejde med hinanden og med statsamtet. Kun på den måde kan samværet udformes, så det tilgodeser alle de forskellige ønsker og behov, der er i spil. Udfordringen for advokaten er derfor at gøre forældrene i stand til både at adskille deres egne følelser fra deres børns behov og til at se rimeligheden i modpartens ønsker og behov.

Ved på den måde at forsøge aktivt at påvirke forældrenes indstilling til deres konflikt bryder projektets advokater til en vis grad med den traditionelle advokatrolle. Alle advokaterne understreger dog, at de – til trods for den rådgivende rolle – i sidste ende udelukkende er forældrenes repræsentanter, og at det er forældrenes ønsker, der er udgangspunktet for deres arbejde:

Hvis klienten siger: '*Sådan skal det være!*', så presser jeg ikke, for det er partens liv. Det er jo ikke mit liv. Det er ikke min dagsrytme. Det er ikke mit barn. Det er ikke min konflikt. De skal bare vide, hvad der er konsekvenserne af det, og også hvordan modparten vil tolke det. *Advokat*

Selvom der for advokaten kan være en konflikt mellem på den ene side at sikre forældrenes ønsker og på den anden side at sikre et konsensusorienteret sagsforløb, er det ikke noget, advokaterne føler er kendetegnende for sagerne i projektet. I de fleste tilfælde er forældrene glade for advokaternes rådgivning og indstillede på at se på samværskonflikten fra andre vinkler. Dette er også, hvad forældrene giver udtryk for i interviewene (se kapitel 5).

Der er dog sager, hvor advokaterne føler, at de må ofre hensynet til konsensus til fordel for en klar og utvetydig fastholdelse af deres klients krav. Dette gælder særligt i sager, hvor deres klient er udsat for overgreb, eller hvor der er mistanke om, at børnene er udsat for overgreb:

Som udgangspunkt forsøger man i det her projekt at have en forligsmæssig approach til hinanden. Det vil sige, at man som advokat har meget fokus på *ikke* at trække konflikten op, *ikke* at være procederende. Men samtidig, hvis det er sådan, at parterne er i en situation, hvor det er ens opfattelse, at der er overgreb, så bliver man nødt til at træde i karakter. Jeg er advokat, jeg er ikke mediator i de her sager, og det er bare rigtigt vigtigt at slå fast i projektet. *Advokat*

Et centralt aspekt ved den advokatbistand, der er blevet ydet i forbindelse med projektet, er, at advokaterne skal forsøge at få forældrene til at fokusere på, hvilke løsninger deres børn er bedst tjent med. Her er udfordringen især at få forældrene til at skelne mellem deres egne og deres børns behov og ønsker. Man kan formulere det på den måde, at advokaterne forsøger at være børnenes repræsentant i forhold til forældrene, og forældrenes repræsentant i forhold til statsamtet.

Det er imidlertid ikke hensigten med projektet at gøre børnene til en direkte part i samværsagerne. Advokaterne tager også alle afstand fra idéer om, at børn skal have deres egen advokat i samværsager:

Vi er jo forældrenes advokat, men jeg tror, at de fleste af tænker på, hvad vi tror fungerer bedst for barnet. Jeg er til gengæld virkelig modstander af, at barnet skal have sin egen advokat, for jeg er jo ikke en flue på væggen hjemme hos barnet, så jeg kan jo ikke se nøjagtigt, hvad der er bedst for barnet. *Advokat*

7.4 Opsamling

De sagsbehandlere, der har haft med projektets sager at gøre, er meget positive over for den advokatbistand, som projektet har muliggjort. Det store flertal af sagsbehandlere giver i spørgeskemaerne udtryk for, at advokatbistanden har givet et bedre sagsforløb og betydet, at deres arbejdsbyrde i forbindelse med sagerne er blevet lettet. Kun i én sag har sagsbehandleren vurderet advokatbistanden negativt.

Til gengæld er de interviewede sagsbehandlere noget mere skeptiske i deres generelle vurdering af advokaters arbejde i forbindelse med samværssager. Det er deres opfattelse, at ikke alle advokater er lige opmærksomme på, at det, der er på spil i samværssager, adskiller sig markant fra andre juridiske konflikter. Nogle advokater er tilbøjelige til at fokusere mere på, at forældrene skal ”vinde” børnene, end på at samarbejdet mellem forældrene sandsynligvis skal vare mange år ud i fremtiden og derfor har stor betydning for børnene. En del af sagsbehandlerne føler ligefrem, at enkelte advokater decideret modarbejder sagsbehandlingen i statsamtet.

Alle sagsbehandlerne er dog enige om, at en advokat *kan* være en stor hjælp i behandlingen af samværssager – især hvis sagerne er præget af stærk konflikt mellem forældrene. Men det kræver, at der er tale om advokater, som har indsigt i det familieretlige område og forståelse for, at det i en samværssag handler om at få forældrene til at samarbejde, så de kan finde løsninger, der tager hensyn til begge forældre såvel som til børnenes ønsker og behov. Det betyder, at advokaterne skal være mere end blot partsrepræsentanter. Hvis advokaterne skal bidrage positivt til sagernes løsning, skal de forsøge at nedtrappe konfliktniveauet ved at gå i dialog med forældrene omkring det rimelige og det realistiske i de krav og forventninger, de har til såvel deres børn som til modparten og statsamtet.

De advokater, der har deltaget i projektet, er meget enige i sagsbehandlernes beskrivelse af, hvordan en advokat skal agere for at bidrage positivt til sagsforløbet. Men de understreger samtidig, at de i sidste ende er advokater for forældrene, hvorfor karakteren af nogle enkeltstående sager kan kræve, at de påtager sig rollen som partsadvokat og kæmper for at få deres parts ønsker gennemført, uanset om de dermed er med til at hæve konfliktniveauet.

8 En fremtidig ordning?

Både advokater og sagsbehandlere giver i interviewene udtryk for, at det kan gavne løsningen af de højkonfliktfyldte samværssager, om man i forlængelse af Egmont Fondens projekt indførte en permanent ordning, der gør det muligt at støtte visse forældre med advokatbistand. Argumentet herfor er, at der er en gruppe af forældre, der simpelthen ikke kan overskue det at have en samværssag ved statsamtet. Det kan skyldes, at de generelt mangler de intellektuelle, sociale eller kommunikative ressourcer, der er nødvendige for til fulde at forstå sagsforløbet og for at få formuleret deres synspunkter. Eller det kan skyldes, at konfliktniveauet mellem forældrene er så højt, at det fuldstændigt overskygger et reelt fokus på de børn, som er udgangspunktet for samværssagen.

Sagsbehandlerne understreger imidlertid, at en eventuel ordning, der giver forældre støtte til advokatbistand kun bør omfatte en lille andel udvalgte samværssager. Dette begrundes flere sagsbehandlere med, at det i udgangspunktet er bedst at undgå at involvere advokater, fordi det ideelle er, at forældrene selv løser deres uoverensstemmelser. Derudover er der en risiko for, at advokaterne virker konfliktoptrappende. Følgende citat beskriver i store træk sagsbehandlerens holdning:

Jeg synes, at der moralsk og etisk er meget der taler for, at man sikrer, at de svage forældre er repræsenteret på ordentlig vis, når de altså ikke selv har råd til det. Den svage part kan måske pludselig have indgået nogle aftaler, som vedkommende måske dybest set ikke har hjertet med i, og hvor vedkommendes vinkel på det aldrig rigtigt kommer til kende i sagen. Men jeg synes, at man skal være varsom med at give advokatbistand, fordi det netop kan virke meget konfliktoptrappende. *Sagsbehandler*

De typer sager, hvor sagsbehandlerne og advokaterne især mener, at der er behov for advokatbistand, er sager, hvor en eller begge forældrene har svært ved at formulere sig skriftlig og verbalt, er socialt isolerede eller har misbrugsproblemer. Derudover sager, hvor der er påstande om overgreb mellem forældrene eller over for børnene, eller hvor der er stor forskel på forældrenes psykiske og sociale ressourcer.

Enkelte sagsbehandlere stiller spørgsmålstejn ved, hvorvidt det nødvendigvis er juridisk bistand, forældrene har brug for, eller om man i højere grad bør tilbyde forældrene en støtteperson med særlig indsigt i menneskelige relationer. Begrundelsen herfor er, at forældrene primært har behov for en person at støtte sig til, og at selve lovgivningen på samværsområdet ikke er særlig kompliceret:

Jeg ved ikke, om det skal være en advokatbistand, men en bistand af en eller anden art kan der være behov for. Man kunne jo forestille sig et korps af folk – socialrådgivere eller

andre, der er vant til at arbejde med folk – som man kunne trække på, når folk havde brug for en, der repræsenterede dem. Der er jo meget lidt juridisk i de her sager, så jeg tror, at der er mange andre, der vil kunne varetage den rolle fornuftigt. *Sagsbehandler*

Andre sagsbehandlere fastholder dog, at det bør være advokater, der yder støtte til forældrene, fordi samværssagerne udspiller sig inden for en juridisk ramme. Også de deltagende advokater har overvejet, hvorvidt det er nødvendigt, at forældrenes repræsentant har juridisk baggrund, når nu en stor del af deres funktion i sagerne er støttende. De fastholder dog, at det ofte kræver stor juridisk indsigt i dansk familielovgivning at yde en kompetent bistand i forbindelse med samværssager. Selvom lovgivningen omkring selve samværet måske ikke er kompliceret, har samværskonflikterne ofte berøringspunkter med en række andre konflikter, hvorfor deres løsning kan være betinget af, at der er afklaring i forhold til relaterede, juridiske problemstillinger:

Meget af ens opgave er sådan pædagogisk og støttende, men der er så meget jura i det, og det er altså svær jura: Samspillet mellem lovgivningen og den administrative praksis og så alt andet lovgivning: ægteskabslovgivning, sociallovgivning, udlændingeret. Dansk familieret er jo enormt kompliceret, og det bliver ikke mindre kompliceret med strukturreformen. Det vil være alt for stor en mundfuld at give en støttepædagog. *Advokat*

Både advokater og sagsbehandlere er enige om, at der bør stilles krav til de advokater, der måtte deltage i en eventuel ordning om advokatbistand i samværssager. Der er risiko for at optrappe konflikterne endnu mere, hvis man ikke på en eller anden måde forsøger at sikre sig, at de advokater, der tilknyttes sagerne, har indsigt i og forståelse for de særlige dynamikker, der gør sig gældende i samværssager. Der er i interviewene blevet givet mange forskellige bud på, hvilken type advokater, der er behov for. I hovedtræk kan de koges ned til tre krav: Advokaterne skal have kendskab til lovgivning og praksis på området, de skal kunne rumme det at lytte til forældrenes tanker og frustrationer, og de skal være orienterede mod samarbejde:

Det må forudsættes, at det er nogen, der har lidt kendskab til vores system og til reglerne og praksis. Jeg har haft mange advokater, som slet ikke aner, hvad der er realistisk at forestille sig. Så bruger man enormt meget tid på overhovedet at sætte dem ind i, hvad det handler om. Det skal også være nogen, der sådan lidt gider de her forældre; de vil jo også blive kimet ned og rendt på dørene. Samtidig skal de være opmærksomme på det helt særlige, der gør sig gældende for den her type konflikter: at man ikke nødvendigvis får en vindingsituation, fordi man ender med at få medhold. For så har man måske i den grad skabt et ulideligt samarbejde, og det går ud over børnene. *Sagsbehandler*

Sagsbehandlerne er meget opmærksomme på, at man ikke med en eventuel ordning om støtte til advokatbistand må komme til at engagere advokater, der virker obstruerende for sagsbehandlingen. Derfor giver de fleste af dem udtryk for, at man bør have et korps af særligt

beskikkede advokater, som de forældre, der får tildelt støtte, kan vælge ud fra. Dette er en løsning, som også advokaterne i projektet kan tilslutte sig, som en af dem her fortæller:

Jeg kunne godt forestille mig, at man gjorde som i sociale sager, hvor man har en række advokater, der er tilknyttet som bistandsadvokater. Jeg tror i virkeligheden, at man skulle søge om at blive beskikket til det. Hvis man gør det mere åbent, risikerer man at få en række advokater, som ikke har speciel stor erfaring inden for området. *Advokat*

At have et korps af advokater, der er godkendt af statsamtet, kan være med til at sikre en god proces mellem advokater og sagsbehandlere. Der kan imidlertid også være problemer knyttet til en sådan ordning; især hvis man forestiller sig en ordning, hvor advokaterne med jævne mellemrum skal have godkendt deres beskikkelse. En sådan ordning vil indebære en risiko for, at de advokater, som får fornyet deres beskikkelse, er dem, som på den ene eller anden måde spiller med på statsamtets måde at vurdere og behandle sager på. Hermed risikerer man, at advokaterne i højere grad bliver 'statsamtets forlængede arm' end forældrenes repræsentant. Dette kunne tale for en ordning, hvor de omfattede advokater bliver beskikket én gang for alle.

Udvælgelsen af de forældre, der skal have støtte, er et helt central spørgsmål i forbindelse med en eventuel fremtidig ordning med advokatbistand i samværssager. Både sagsbehandlere og advokater er enige om, at udvælgelsen bør bygge på to kriterier: For de første skal forælderen leve op til nogle generelle økonomiske kriterier, således at det kun er mindre bemidlede, der gives støtte. For det andet skal der på baggrund af konfliktens karakter og forældrens situation være en konkret vurdering af, hvorvidt det kan sikre et bedre sagsforløb, om forælderen gives advokatbistand.

Enkelte sagsbehandlere giver udtryk for, at det bør være statsamtet, der alene tager initiativ til at støtte udvalgte forældre med advokatbistand i sager, hvor sagsbehandleren vurderer, at sagen risikerer at gå i hårdknude. Andre sagsbehandlere mener i lighed med projektets advokater, at det også bør være muligt for forældrene at søge om at få støtte til advokatbistand. Fordelen ved en sådan ordning er, at den kan nå ud til et større antal forældre, fordi den ikke alene beror på, at sagsbehandleren er opmærksom på behovet for advokatbistand hos de enkelte forældre.¹⁴ Endnu en fordel er, at advokatbistanden højst sandsynligt bliver tilknyttet tidligere i processen, inden konfliktniveauet for alvor er eskaleret. Det er også en mulighed, at pædagoger og andre voksne i børnenes hverdag vil kunne opfordre forældrene til at få hjælp til at løse deres samværssag, hvis de vurderer, at børnene lider under forældrenes konflikt.

Ulempen ved en ordning, hvor parterne (eventuelt gennem deres advokat) kan søge om støtte til advokatbistand, kan derimod være, at parterne bliver nødt til at trække konfliktlinierne stærkt op for at sandsynliggøre over for statsamtet, at der er tale om en højkonfliktsag. Dette vil i sig selv kunne eskalere konfliktniveauet.

14 I dette projekt er advokaterne ansvarlige for over dobbelt så mange henvisninger end sagsbehandlerne.

9 Sammenfatning og konklusion

Målet med denne evaluering er at beskrive de problemer og udfordringer, som forældre indblandet i højkonfliktfyldte samværssager står over for. Videre skal den afdække betydningen af den advokatbistand, som forældrene har fået gennem Egmont Fondens projekt.

I dette kapitel gives først en sammenfatning af evalueringens resultater. Derefter opsummeres disse resultater i en samlende konklusion. Til sidst trækkes nogle perspektiverende linier til den institutionelle ramme, som en eventuel ordning om støtte til advokatbistand i samværssager kan blive en del af.

9.1 Evalueringens resultater

9.1.1 Hvad er en højkonfliktsag

Det er svært entydigt at give en karakteristik af, hvilke samværssager der ender med et meget højt konfliktniveau. Ofte vil der dog være tale om forældre, som af den ene eller anden grund er socialt og psykisk udsatte, eller som har en lang historie med interne konflikter bag sig. I 25 ud af 38 sager i projektet er der for eksempel påstande om misbrug af stoffer eller alkohol og/eller påstande om vold mellem forældrene.

Selvom højkonfliktsager kun udgør en lille del – et forsigtigt skøn lyder på 10 % – af det samlede antal samværssager, fylder de ifølge de fleste sagsbehandlere uforholdsvist meget i den daglige sagsbehandling. Samtidig betyder det høje konfliktniveau og forældrenes til tider udsatte situation, at sagsbehandlernes konfliktløsningsredskaber ofte er utilstrækkelige. Mange forældre i højkonfliktsager er så fokuserede på deres interne stridigheder, at de ifølge sagsbehandlerne ikke kan bringes til reelt at diskutere, hvilke løsninger der vil være til glæde for deres børn. Sagerne trækker derfor ud til skade for både forældre og børn. Nogle sager kan strække sig over mange år.

9.1.2 Advokatbistandens betydning for forældrene

Overordnet set viser evalueringen, at der blandt de involverede forældre er en entydig og meget stor tilfredshed med den advokatbistand, de har fået stillet til rådighed gennem Egmont Fondens projekt.

Uanset deres livssituation giver alle de interviewede forældre udtryk for, at samværssagen er en stor belastning for dem og noget, de bruger meget energi på. Ud over de stærke følelser, der præger selve konflikten med den tidligere partner, er der en række forhold omkring sagsbehandlingen, som betyder, at mange af de interviewede forældre føler sig udsatte, usikre og stressede. De føler ikke, at de i tilstrækkelig grad kender deres rettigheder og muligheder. De

er usikre med hensyn til korrespondancen med statsamtet, fordi de ikke føler, de har de nødvendige skriftlige kompetencer til at forstå og besvare den. Dertil kommer, at næsten alle de interviewede forældre giver udtryk for stor skepsis både over for statsamtets tilbud og over for de enkelte sagsbehandlere, som de ikke føler i tilstrækkelig grad tager hensyn til dem. Denne skepsis skal dog til en vis grad ses ud fra forældrenes udsatte situation.

Advokatbistanden giver forældrene en følelse af sikkerhed, fordi de har tillid til, at de bliver oplyst om deres muligheder og rettigheder i forbindelse med samværssagen. At advokaten i vidt omfang overtager korrespondancen med statsamtet, er også en stor hjælp. Det betyder, at forældrene aflastes i forhold til de frustrationer og negative følelser, der er forbundet med at beskrive konflikterne. Det giver yderligere de forældre, der er skriftligt svage, en sikkerhed for, at deres ønsker og synspunkter formuleres klart, ligesom advokaten kan hjælpe med at forklare, hvad der står i brevene fra statsamtet.

Dette er alt sammen med til at lette forældrenes opfattelse af samværssagen som en uoverskuelig byrde i hverdagen. Den måske vigtigste effekt af advokatbistanden er dog den psykiske støtte, det giver forældrene, at de har en person, de stoler 100 % på, og med hvem de i fortrolighed kan tale om de svære personlige og juridiske spørgsmål og dilemmaer, der trænger sig på i forbindelse med en samværssag. Flere af de interviewede forældre giver indtryk af at have et svagt socialt netværk, og de sidder derfor meget alene med de svære overvejelser og beslutninger. For mange af dem har samtalerne med deres advokat betydet, at de har ændret holdning til deres konflikt og er blevet mere løsningsorienterede.

9.1.3 Advokatbistandens betydning for sagsbehandlingen

De sagsbehandlere, der har behandlet sagerne i projektet, har langt hen ad vejen været glade og tilfredse for den bistand, de involverede advokater har ydet. De vurderer, at advokatbistanden i de fleste tilfælde har givet et bedre sagsforløb og lettet deres arbejdsbyrde. I en tredjedel af projektets sager er det endvidere lykkedes for forældrene at nå til en aftale. Dette vurderes som et godt resultat i betragtning af sagernes høje konfliktniveau.

De sagsbehandlere, der er interviewet i forbindelse med evalueringen, er alle enige om, at en advokat *kan* være en stor hjælp i løsningen af svære samværskonflikter, men også, at langt fra alle advokater er det. De 'gode' samværsadvokater er ifølge sagsbehandlerne dem, der hele tiden tænker på at nedtrappe konfliktniveauet og forsøger at få forældrene til at samarbejde om at finde fælles løsninger. Sådanne advokater kan bidrage positivt til sagsbehandlingen på flere måder.

Alene det, at advokaterne overtager korrespondancen til statsamtet, betyder i mange tilfælde, at konfliktniveauet sænkes. Advokaterne fungerer i denne forbindelse som et filter, der frasorterer nogle af forældrenes meget personlige, indbyrdes angreb og beskyldninger eller i det mindste omformulerer dem til mere neutralt formulerede krav og påstande. Det kan også

betyde, at det bliver lettere at nå ind til kernen i konflikterne, idet advokatens rolle er kun at forholde sig til det, der er af betydning for sagsbehandlingen.

Også forældrenes store tillid til advokaterne kan være konstruktiv for sagsforløbet. Forældrenes tillid betyder, at de er meget mere åbne for at lytte til deres advokat end til sagsbehandleren. Dermed kan advokaten være med til at give forældrene en realistisk opfattelse af, hvad de kan forvente af samværssagen. Endvidere har advokaten bedre forudsætninger for at ændre det fokus, forældrene har på konflikten, så de bliver mere opmærksomme på, at det handler om at finde løsninger, der tjener til børnenes bedste. Endelig kan forældrenes fornemmelse af, at der med advokaten er styr på sagen, i sig selv betyde, at de får mere overskud til at give køb på nogle af deres til tider meget stejle krav.

Hvis begge forældre er repræsenteret af en advokat, og hvis disse advokater samarbejder om sagen, kan det yderligere lette sagsbehandlingen, fordi en del af korrespondancen føres helt uden om statsamtet. Nogle sager kan i sådanne situationer endvidere forliges uden statsamtets indblanding.

Selvom der har været stor tilfredshed med de konkrete advokater, der har deltaget i projektet, understreger de fleste sagsbehandlere, at der også findes advokater, der ikke bidrager positivt til sagsbehandlingen. Det drejer sig om advokater, der ikke har særligt kendskab til familieretlig lovgivning og praksis, og som heller ikke har forståelse for de særlige forhold og dynamikker, der gør sig gældende i samværssager. Det kan betyde, at samværssagen mere får karakter af en retssag om retten til barnet end et forsøg på at finde holdbare løsninger, som alle – og ikke mindst børnene – kan have glæde af. Mange af sagsbehandlerne er af den opfattelse, at enkelte advokater for at vinde sagen udnytter deres kendskab til samværsområdet til direkte at obstruere sagsprocessen.

9.1.4 Advokatbistandens indflydelse på børnenes trivsel

Hverken projektets eller evalueringens rammer giver mulighed for direkte at vurdere advokatbistandens effekt på børnenes trivsel. De interviewede forældre, sagsbehandlere og advokater er dog enige om, at det går ud over børnene, når konflikterne mellem forældrene skærpes i en samværssag. Disse vurderinger finder støtte i både dansk og international forskning.

Evalueringen peger på, at man ved at tilbyde advokatbistand kan afhjælpe nogle af de forhold, der skader børn i en samværskonflikt. Advokatbistanden betyder, at en stor byrde løftes af forældrenes skuldre. Dermed får forældrene givetvis mere overskud til at tage sig af deres børn i hverdagen. Endvidere vil advokatbistanden kunne medvirke til at dæmpe konflikten mellem forældrene, hvilket utvivlsomt også vil betyde en lettelse for barnet. Endelig kan advokatbistanden betyde, at sagen med større sandsynlighed finder en løsning, der tager hensyn til barnets bedste. Dette vil selvsagt også være med til at fremme børnenes trivsel.

9.2 Konklusion

Projektet og evalueringen har tydeligt vist, at en gruppe af de forældre, som har en samværssag ved statsamtet, har behov for særlig støtte. Dette skyldes, at forældrene ikke har tilstrækkelige ressourcer til at overskue deres sag, eller at konflikterne mellem forældrene er eskaleret til et punkt, hvor de overskygger hensynet til børnene. I en vis grad er dette behov forstærket af, at nogle forældre tilsyneladende er uden kontakt med andre voksne, som de kan eller vil drøfte sagen med.

Det betyder dog næppe, at en hvilken som helst person kan påtage sig støttefunktionen. Evalueringen tyder således på, at den juridiske fagkundskab er væsentlig for den tillid, forælderen har til advokaten. Denne tillid er af stor betydning for at kunne rådgive i sagen og fremme en løsning. Forældrene har med andre ord behov for en person, som de har tiltro til kan hjælpe dem på den bedst mulige måde, og som langt hen ad vejen kan overtage sagen og mindske de mange bekymringer, den har skabt for forælderen.

Samtidig er det sandsynliggjort, at det næppe er en hvilken som helst advokat, der vil passe til den rolle – heller ikke set fra forældrenes synsvinkel. Advokater uden det fornødne kendskab til det familieretlige område kan risikere at øge frem for at mindske konflikterne mellem forældrene. Endvidere vil advokater, som ikke har tilstrækkelig indsigt i psykologiske forhold og i konfliktnedtrapping, antageligt have vanskeligt ved at bidrage til at skabe en acceptabel og holdbar løsning på samværet.

Hvis en advokat skal bidrage positivt til løsningen af konfliktfyldte samværssager, kræver det, at advokaten har en nuanceret og fleksibel tilgang til sin rolle. På den ene side skal advokaten være i stand til at lytte til og arbejde for den pågældende forælders ønsker og behov. På den anden side må advokaten have forståelse for, at det i de fleste sager tjener barnet bedst, hvis der kan etableres et løsningsorienteret samarbejde med både statsamtet og den anden forælder. Kan advokaten mestre denne balance, så kan advokatbistanden lette forældrenes håndtering af samværssagen og gøre det lettere at finde en løsning, der tilgodeser alle involverede. Dette vil utvivlsomt også tjene til børnenes bedste. Samtidig kan det lette arbejdsbyrden i statsamtet.

De advokater, der indgår i projektet, har vist sig at leve op til den rolle, disse vanskelige samværssager kræver. Advokaterne er alle familieretsadvokater og mediatoruddannede.

9.3 Fremtidige perspektiver

Ønsker man på baggrund af Egmont Fondens projekt at indføre en permanent ordning, der giver visse forældre i udvalgte samværssager mulighed for at få støtte til advokatbistand, skal især to ydre forhold tages i betragtning. Det ene er strukturreformen, der træder i kraft

den 1. januar 2007. Det andet er det såkaldte Ribe-projekt, der netop har fået midler til et 4-årigt, landsdækkende forsøg. Begge dele kan få betydning for såvel behovet som for omkostningerne ved at tilbyde advokatbistand i samværssager.

9.3.1 Struktureformen

Ved strukturreformen nedlægges statsamterne, og behandlingen af samværssager overgår til de fem nye statsforvaltninger. Hermed ændres sagsgangen i samværs- og forældremyndighedssager, således at der kun bliver én indgang til behandling af disse sager, nemlig statsforvaltningen.¹⁵ Sigtet er, at forældrene gennem rådgivning og konfliktmægling skal opnå aftalebaserede helhedsløsninger om såvel forældremyndighed som samvær. Kun hvis der ikke kan opnås enighed, overgår sagerne til domstolene, der så træffer afgørelse om begge forhold. Som det også gælder i dag, er det først ved domstolsbehandlingen muligt for mindre bemidlede forældre at få støtte til advokatbistand; ikke ved behandlingen i statsforvaltningen.

Sagsbehandlingen i den kommende statsforvaltning kommer til at ligne sagsbehandlingen i det nuværende statsamt, med undtagelse af at også spørgsmålet om forældremyndighed indtages. Det betyder, at de forældre, som Egmont Fondens projekt retter sig mod, kommer til at stå over for de samme udfordringer som i dag. Struktureformen mindsker dermed ikke disse forældres behov for advokatbistand. Tværtimod kan en samtidig afklaring af forældremyndighed yderligere komplicere sagerne.

Indføres der en mulighed for at visse forældre støttes med advokatbistand, kan det ud over at lette sagsbehandlingen i statsforvaltningerne, tillige begrænse det antal sager, der på grund af uenighed mellem forældrene sendes videre til domstolene.

9.3.2 Ribe-projektet

Fra 2002 til 2004 havde Statsamtet i Ribe et projekt med det formål at afhjælpe løsningen af samme gruppe konfliktfyldte samværssager, som også Egmont Fondens projekt omhandler. Metoden var dog en helt anden.

Idéen i projektet var at skabe bedre rammer for tværfaglighed i sagsbehandlingen, således at sagsbehandlere og børnesagkyndige i højere grad kunne samarbejde om løsningen af de særligt komplicerede sager. Dette skete konkret ved, at forældrene indkaldtes til et møde, hvor både sagsbehandler og børnesagkyndig deltog og i fællesskab forsøgte at få forældrene til at blive enige om løsninger til gavn for deres børn. Projektet viste meget fine resultater (Statsamtet Ribe 2004). Der er derfor i 2006 afsat satspuljemidler til at iværksætte et landsdækkende 4-årigt forsøg ud fra samme betingelser.

Forsøget med tværfaglige møder i sagsbehandlingen vil givetvis nedsætte behovet for advokatbistand noget. Det er forventeligt, at man med forsøget især vil nå nogle af de forældre, der befinder sig i en meget konfliktfyldt situation, men som ellers er relativt ressourcestær-

¹⁵ I dag tager statsamterne sig som nævnt af samværsspørgsmålet, mens spørgsmål om forældremyndighed afgøres ved domstolene. Strukturereformens betydning for behandlingen af familiesager er behandlet i en rapport fra Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender (2005).

ke. Til gengæld rummer forsøget ikke tiltag, der kan hjælpe de forældre, der har svært ved overhovedet at overskue deres situation i forhold til sagsbehandlingen, og som primært har behov for en person, der kan aflaste dem, og som de i fortrolighed kan tale med om deres muligheder.

Den store forskel på forsøget med tværfaglige møder og Egmont Fondens projekt er dog, at der i førstnævnte satses på at forbedre sagsbehandlingen i statsamtet, mens der i sidstnævnte tilbydes en hjælp til forældrene, der er uafhængig af statsamtet. Evalueringen viser, at denne uafhængighed er af stor betydning, fordi mange af de berørte forældre nærer stor skepsis til statsamtet. Det er derfor sandsynligt, at forsøget med tværfaglige møder med fordel kan kombineres med en ordning, der tilbyder udvalgte forældre advokatbistand.

9.3.3 Økonomiske overvejelser

Det er meget svært på baggrund af Egmont Fondens projekt at estimere omkostningerne ved en ordning, der giver ubemidlede forældre mulighed for at få advokatbistand i høj-konfliktfyldte samværssager.

På baggrund af erfaringer fra projektet og forskning på området lyder et forsigtigt skøn, at der på landsplan er behov for advokatbistand i 250-500 sager årligt. I projektet har advokatbistanden til de enkelte forældre i gennemsnit kostet ca. 10.000 kr. Kun i en enkelt sag er der imidlertid givet støtte til begge forældre. I en endelig ordning må man nok forvente, at det i langt højere grad vil være begge forældre, der modtager støtte. Det betyder, at advokatsalærerne i en landsdækkende ordning kan anslås at beløbe sig til 5-10 millioner kr. årligt.

Det er ikke muligt at foretage en costbenefitanalyse, men det skal dog nævnes, at der givetvis vil være en del besparelser ved en sådan ordning, idet det vil aflaste de kommende statsforvaltninger og domstolene i en ikke ringe grad. Dertil vil der også være visse afledte besparelser som følge af, at både forældrenes og børnenes trivsel fremmes, når der gives mulighed for advokatbistand i samværssagen. Det ligger imidlertid ikke inden for denne evaluerings rammer at estimere størrelsen af disse besparelser.

10 Litteratur

Andersen, Mogens Nygaard 2004: *Familiens udvikling i det 20. århundrede – demografiske strukturer og processer*. København: Socialforskningsinstituttet.

Bo, Karen Asta et al. 2000: *Se – Det er mig i stormvejr. Skilsmissebørn og samværskonflikter*. København: Nyt Juridisk Forlag.

Boserup, Hans & Humle, Susse: *Mediationsprocessen*. København: Nyt Juridisk Forlag.

Civilretsdirektoratet 2002: *Samvær, børnesagkyndig rådgivning og konfliktmægling – Statistik 2001*. København: Civilretsdirektoratet.

Familiestyrelsen 2005: *Samvær, høring af børn, børnesagkyndig rådgivning, konfliktmægling – Statistik 2004*. København: Familiestyrelsen.

Henriksen C.S. et al. 2004: *Konfliktmægling i statsamtterne*. København: Casa.

Jappe, Erik 2005: *Forældremyndighed og samvær*, 3. udg. København: Frydenlund.

Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender 2005: *Familieretlig strukturreform – én fælles indgang til opløsning af ægteskab og afklaring af uenighed om forældremyndighed*.

Ottosen, Mai Heide 2004a: *Samvær til barnets bedste? – Om regler og praksis på samværsområdet*. København: Socialforskningsinstituttet.

Ottosen, Mai Heide 2004b: *Samvær og børns trivsel*. København: Socialforskningsinstituttet.

Statsamtet Ribe 2004: *Indsatsen overfor særligt udsatte børn – Forældremyndighed, samvær*.

Vindeløv, Vibeke 2004: *Konfliktmægling*. København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Egmont Fondens Støtte- og bevillingsadministration
Møntergade 11.sal · 1116 København K
www.egmontfonden.dk